

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESIKO ZINĀTŅU KATEDRA

**KAITĒJUMA KOMPENSĀCIJAS APMĒRS
KRIMINĀLPROCESĀ**

BAKALaura DARBS

Autors: **Edgars Vīksne**
Studenta apliecības Nr.: ev09130
Darba vadītājs: Mag.iur. lektors **Gunārs Kūtris**

RĪGA 2014

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba nosaukums ir „Kaitējuma kompensācijas apmērs kriminālprocesā”.

Darba tēma ir aktuāla, jo noziedzīgi nodarījumi tiek izdarīti un tie tiks izdarīti, un vienmēr kāds šādos gadījumos būs cietušais un vēlēšies saņemt kompensāciju par sāpēm un nodarīto. Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā nav vienveidīga. tiesas nosaka visai atšķirīgu kompensācijas apmēru gadījumos, kad kaitējums radīts salīdzināmos apstākļos.

Darba mērķis ir analizēt kaitējuma kompensācijas apmēru kriminālprocesā, kāda ir tiesu prakse un kas tiek ņemts vērā nosakot kompensācijas apmēru.

Darba uzdevumi mērķa sasniegšanai ir analizēt kaitējuma kompensācijas būtību, apskatot kaitējuma un kompensācijas jēdzienu, kā arī tiesības uz kaitējuma kompensāciju; analizēt mantiska kaitējuma jēdzienu un apmēru; analizēt morālu aizskāruma jēdzienu un kompensācijas apmēru, apskatot arī morāles jēdzienu un būtību, kā arī analizēt fizisku ciešanu jēdzienu un kompensācijas apmēru.

Darbā secināts, ka nepastāv vienots kompensāciju noteikšanas mehānisms, tāpēc būtu nepieciešamu izstrādāt vadlīnijas.

Atslēgvārdi: kaitējums, kompensācija, kriminālprocess, morāls, mantisks, fiziskas ciešanas.

ABSTRACT

Bachelors thesis title is "The amount of compensation for damage in criminal procedure"

Paper is relevant because crimes are committed and will be committed, and there always will be the ones who will suffer and will wish to receive a compensation for the pain and damage done. The court practice of moral compensation in criminal proceedings is not homogeneous. The court determines different amount of compensations in similar cases.

The goal of the thesis is to analyse the amount of compensation in criminal proceedings, what is the court practice and what is taken in account setting the amount of compensation.

To achieve the objective it is required to analyse the essence of compensation for damage, analyse the terms "damage" and "compensation", "right for the compensation for the damage"; analyse the terms "material loss" and "amount"; "moral injury", "the amount of compensation"; the term "morality", as well analyse the terms "physical suffering" and "the amount of the compensation".

In the paper it is concluded that there is no common mechanism for compensation, that is why it is required to develop guidelines.

Key words: damage, compensation, criminal proceedings, morale, material, physical suffering.

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
ABSTRACT	3
IEVADS	5
1. KAITĒJUMA KOMPENSĀCIJAS BŪTĪBA.....	7
1.1. Kaitējuma un kompensācijas jēdziens	7
1.2. Tiesības uz kaitējuma kompensāciju	9
2. MANTISKA KAITĒJUMA JĒDZIENS UN APMĒRS	15
3. MORĀLS AIZSKĀRUMS: JĒDZIENS UN KOMPENSĀCIJAS APMĒRS.....	21
3.1. Morāles jēdziens un būtība	21
3.2. Morālais aizskārumis un kompensācijas apmērs	23
4. FIZISKAS CIEŠANAS: JĒDZIENS UN KOMPENSĀCIJAS APMĒRS	33
KOPSAVILKUMS.....	37
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	38

IEVADS

Kriminālās justīcijas sistēma – nozari regulējošie tiesību akti, tos īstenojošās valsts pārvaldes un tiesībsargājošās institūcijas – ir viens no stabilu sabiedrību veidojošiem elementiem. Brīdī, kad noticis noziedzīgs nodarījums, šai sistēmai ir jābūt spējīgai ne tikai reaģēt, proti, pārtraukt prettiesisko darbību, noskaidrot likuma pārkāpējus, saukt tos pie likumā noteiktās atbildības, piemērot un izpildīt sodu, bet arī atjaunot tādu tiesisko līdzsvaru visām iesaistītajām pusēm, kāds tas bija pirms likuma pārkāpuma.

Ja noziedzīgu nodarījumu uztver tikai kā konkrētā likuma pārkāpēja konfliktu ar valsti, tad prettiesiskās darbības pārtraukšana, aizdomās turētās personas notiesāšana un tai sekojošā soda izpilde ir pietiekama valsts reakcija uz noziedzīgu nodarījumu. Tomēr ikvienā noziedzīgā nodarījumā ir iesaistītas divas puses: gan persona, kas likumu pārkāpusi, gan persona, kuras tiesības likuma pārkāpuma gadījumā ir bijušas prettiesiski aizskartas, respektīvi, noziedzīgā nodarījuma izdarītājs un cietušais (vai cietušie). Raugoties no šāda skata punkta, ir iespējams formulēt jautājumu – kā valsts kriminālās justīcijas sistēmai būtu jāreaģē, lai reakcija būtu adekvāta: vai jāreaģē tikai uz likuma pārkāpumu vai arī uz faktu, ka kāds cilvēks ir cietis no otras personas pretlikumīgām darbībām? Ja pieņemam, ka noziedzība ir ne tikai kādas konkrētas tiesību normas pārkāpums, bet vienlaikus arī kādas personas tiesību aizskārums, kura dēļ tai nodarīts emocionāls, fizisks vai materiāls kaitējums, tad ir pamats uzskatīt, ka valsts pienākums ir ne tikai tiesiskā, bet arī sociālā taisnīguma atjaunošana. Šādā gadījumā taisnīgums nebūs atjaunots vien ar likumpārkāpēja atzīšanu par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet būs jāpanāk, ka cietušais atgūst savas zaudētās sociālās funkcijas – emocionālo līdzsvaru, fizisko veselību un īpašumu¹.

Darba tēma ir aktuāla, jo noziedzīgi nodarījumi tiek izdarīti un tie tiks izdarīti, un vienmēr kāds šādos gadījumos būs cietušais un vēlēties saņemt kompensāciju par sāpēm un nodarīto. Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā nav vienveidīga. Tiesas nosaka visai atšķirīgu kompensācijas apmēru gadījumos, kad kaitējums radīts salīdzināmos apstākļos, konstatēts Augstākās tiesas pētījumā „Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā”. Pat vienas kategorijas krimināllietās morālā kaitējuma kompensācijas apmēri ir visai atšķirīgi un svārstās no visai nelielām līdz

¹ Atbalsts viktimizācijas prevencijai Latvijā. Pieejams http://www.providus.lv/upload_file/Projekti/Kriminalitesibas/Victim%20support/LV_105_petijums.pdf [skatīts 20.04.2014]

ievērojamām summām, ko zināmā mērā nosaka arī tas, kādu kompensāciju ir pieprasījis cietušais². Arī mantiskās kompensācijas noteikšanai nav vienotas sistēmas.

Darba mērķis ir analizēt kaitējuma kompensācijas apmēru kriminālprocesā, kāda ir tiesu prakse un kas tiek ņemts vērā nosakot kompensācijas apmēru.

Darba uzdevumi mērķa sasniegšanai:

1. analizēt kaitējuma kompensācijas būtību, apskatot kaitējuma un kompensācijas jēdzienu, kā arī tiesības uz kaitējuma kompensāciju
2. analizēt mantiska kaitējuma jēdzienu un apmēru
3. analizēt morālu aizskāruma jēdzienu un kompensācijas apmēru, apskatot arī morāles jēdzienu un būtību
4. analizēt fizisku ciešanu jēdzienu un kompensācijas apmēru.

Bakalaura darbā izmantotas pētīšanas *metodes*: salīdzināšanas metode, vēsturiskā metode, analogijas metodi un analīze.

Par pētījuma *avotiem* tiek izmantoti Latvijas Republikas normatīvie akti, starptautiskie normatīvie akti, zinātniski - pētnieciskie darbi, interneta resursi, tiesu prakse, mācību literatūra.

² Augstākā tiesa veikusi pētījumu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā. Pieejams <http://www.juridicum.lv/jaunumi/augstaka-tiesa-veikusi-petijumu-prakse-par-morala-kaitejuma-kompensaciju-kriminalprocesa> [skatīts 08.05.2014]

1. KAITĒJUMA KOMPENSĀCIJAS BŪTĪBA

1.1. Kaitējuma un kompensācijas jēdziens

Kaitējums ir noziedzīga nodarījuma rezultātā radīts likumisko interešu aizskārums, ko praksē varētu iedalīt divās grupās: mantisks un nemantisks kaitējums, bet Kriminālprocesa likums³ (turpmāk tekstā – KPL) to iedala savādāk. KPL 95. pants izdala trīs kaitējuma veidus, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums.

Ikviens noziedzīgs nodarījums rada kaitīgās sekas, pretējā gadījumā konkrētais nodarījums netiktu kriminalizēts un par to nebūtu nosakāma kriminālatbildība. Ar kaitējumu krimināltiesībās saprot noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīto mantisko zaudējumu, kā arī citu ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējumu. Kaitējums ir atkarīgs no konkrētam objektam nodarītā zaudējuma apmēra vai konkrētām interesēm nodarītā apdraudējuma nozīmīguma⁴.

Noziedzīga nodarījuma rezultātā radušās kaitīgās sekas var izpausties divējādi:

- kā kaitējums, kas pakļaujas izvērtēšanai un salīdzinājumam (fizisks kaitējums, materiāls zaudējums);
- kā morāla, politiska vai organizatoriska rakstura kaitējums, kas raksturīgs noziedzīgiem nodarījumiem ar formālu vai nošķeltu sastāvu⁵, kuros nodarījums netiek saistīts ar kādu konkrētu seku iestāšanos.

Lai arī kaitējums visbiežāk asociējas ar kvantitatīviem rādītājiem, kā arī noziedzīgos nodarījumos ar materiālu sastāvu, par kuriem kriminālatbildība ir paredzēta tieši ar seku iestāšanos, kaitējuma jēdziens plašākā nozīmē ir saistīts arī ar kaitīgajām sekām, kas nav kvantitatīvi nosakāmas, bet ir pakļautas izvērtēšanai, piemēram, nelikumīga sprieduma taisīšana (KL 291. pants), sveša noslēpuma izpaušana (KL 145. pants), nelikumīga brīvības atņemšana (KL 152. pants). Jebkurā gadījumā, nosakot sodu par konkrēto nodarījumu, kaitējums ir jākonstatē, jo ikviena noziedzīga nodarījuma rezultātā tāds tiek nodarīts⁶.

Kaitējumu var iedalīt vēl sīkāk atkarībā no tā novērtējuma:

1. Kaitējums, kas izsakāms kvantitatīvi kā mantisks zaudējums, kas ir rēķināms un izsakāms ciparos (naudas vērtībās).

³ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 74 (3232), 11.05.2005., Ziņotājs, Nr. 11, 09.06.2005., spēkā ar 01.10.2005., ar grozījumiem, kas pieņemti 28.12.2013.

⁴ Prozumenta A. Noziedzīga nodarījuma raksturs un radītais kaitējums. Jurista vārds. Nr. 18 (561), 2009. gada 5. maijs.

⁵ Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, Nr. 49, 2006. gada 12. decembris.

⁶ Prozumenta A. Noziedzīga nodarījuma raksturs un radītais kaitējums. Jurista vārds. Nr. 18 (561), 2009. gada 5. maijs.

2. Kaitējums, kas izsakāms nemantiskā izteiksmē kā fizisks vai psihiskas dabas kaitējums; tas var izpausties kā cietušā nāve, dažāda smaguma miesas bojājumi, kas ir izvērtējami ar attiecīgu pierādījumu (piemēram, ekspertu atzinumu) palīdzību.

3. Kaitējums, kas izsakāms vienkārši kā kaitīgas sekas (morāls kaitējums, interešu apdraudējums), kas izvērtējams atkarībā no apdraudētā objekta kā fakts par to, ka notikusi vēršanās pret objektu, kas pati par sevi jau ir kaitējums

Runājot par otru kaitējuma kategoriju – fizisks kaitējums vai psihiskas dabas kaitējums, kas nav izsakāmi kvantitatīvi, bet ir izvērtējams, jāteic, ka attiecībā uz šo kategoriju ir noteiktas vadlīnijas. Šāds kaitējums var izpausties kā cietušā nāve, dažāda smaguma miesas bojājumi vai psihiski traucējumi kādai personai vai cits kaitējums, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā un pakļaujas pierādīšanai ar ekspertīžu palīdzību vai psihologa slēdzieniem (it sevišķi noziedzīgos nodarījumos pret mazgadīgajiem). Ja attiecīgā panta dispozīcijā ir ietvertas smagas sekas, arī tās var izpausties kā nemantisks kaitējums. Smagas sekas izpaužas kā: cilvēka nāve, smagi miesas bojājumi vai psihiskas dabas traucējumi vismaz vienai personai, kā mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām, kā mantisks zaudējums lielā apmērā vai kā cits smags kaitējums. It īpaši smagu seku iestāšanās jāņem vērā tišos noziegumos, kas izdarīti ar tiešu nodomu, jo tas liecina par vainīgā izteikti negatīvo personību⁷.

Noziedzīgos nodarījumos ar materiālu sastāvu, kuros kaitējums var tikt novērtēts mantiskā izteiksmē, ir jākonstatē konkrēta nodarītā zaudējuma summa. Ja noziedzīgs nodarījums nav pabeigts, jākonstatē personas nodoms attiecībā uz zaudējuma apmēru.

Kompensācijas jēdziens ir saprotams dažādi.

Civillikuma⁸ 1635. panta pirmajā daļā noteikts, ka katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.

Civillikumā 19. nodaļas pirmajā apakšnodaļā lietotais termins "atlīdzība", ar ko tiek apzīmēts pametums, kas tiek maksāts cietušajam sakarā ar morālo kaitējumu, nav adekvāts terminiem "zaudējumi" un "zaudējumu atlīdzība" divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, morālā kaitējuma atlīdzība (kompensācija) tiek piedzīta papildus mantiska rakstura pametumam — zaudējumiem kā līdzeklis, lai apmierinātu cietušo (*satisfactio* — lat., *satisfaction* — angl.),

⁷ Prozumenta A. Noziedzīga nodarījuma raksturs un radītais kaitējums. Jurista vārds. Nr. 18 (561), 2009. gada 5. maijs.

⁸ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Ziņotājs, Nr. 1, 1993.gada 14. janvārī., spēkā ar 01.03.1993., ar grozījumiem, kas pieņemti 01.01.2014

samierinātu abas puses. Otrkārt, šīs atlīdzības apmēru nosaka tikai tiesa un tikai pēc tiesas ieskata neatkarīgi no zaudējumu apmēra (CL 2349.p., 2351.p., 2352.p., 2352.ap.3.d., 2353.p.). Tāpēc precīzāk būtu lietot jau pazīstamus terminus "apmierinājums", (mantiska) kompensācija, "sāpju nauda". Jo tiesas piespriedā summa neatjaunos amputēto roku vai nepadarīs par nebijušām izplatītās godu un cieņu aizskarošas ziņas⁹.

No minētā secināms, ka Civillikumā kaitējuma kompensācija tiek apzīmēts ar jēdzienu apmierinājums.

Kompensācijas jēdziens sniegts KPL 350. panta pirmajā daļā, norādot, ka kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu. Savukārt no šā panta otrās daļa izriet, ka kompensācija ir krimināltiesisko attiecību noregulējuma elements, ko apsūdzētais samaksā brīvprātīgi vai uz tiesas nolēmuma pamata. Tiesas noteiktā kaitējuma kompensācija, neatkarīgi no tās apmēra, nekādā gadījumā nav uzskatāma par sodu vai dubultsodu KPL 25. panta izpratnē. Tiesas noteiktā kaitējuma kompensācija nav sods vai papildsods arī Krimināllikuma 36. panta izpratnē. Tā ir mantisko jautājumu risināšana Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā.¹⁰

No minētā secināms, ka kompensācija kriminālprocesuālā izpratnē ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu. Kaut arī morālam kaitējumam atšķirībā no mantiska kaitējuma nav vērtības ekvivalenta, saskaņā ar likumu kompensācija par to ir izsakāma naudas izteiksmē.

1.2. Tiesības uz kaitējuma kompensāciju

Viena no būtiskākajām cilvēka pamattiesībām ir ietverta Latvijas Republikas Satversmes¹¹ 92. pantā, kas noteic, ka nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Būtisku šo pamattiesību padara tas, ka cilvēkam kā sabiedrības loceklis nevajadzētu baidīties par savu tiesību īstenošanu un to nepamatotu aizskāruma gadījumā vajadzētu būt iespējai saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu. Satversmē

⁹ Bitāns A. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā. Jurista vārds, Nr. 131(2518). 2001. gada 18. septembris

¹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010. gada 5.novembra spriedums lietā Nr. SKC – 508/2010

¹¹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 43, 01.07.1993, spēkā ar 07.11.1992., ar grozījumiem, kas pieņemti 04.10.2013.

reglamentētās pamattiesības un pamatbrīvības var tikt tikai konkretizētas vai arī precizētas, taču ne ierobežotas.¹²

Kriminālprocesa likums nosaka, ka personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārums, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiek garantētas procesuālās iespējas morālas un materiālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai.

Cietušais kompensācijas pieteikumu par radītajiem mantiskajiem zaudējumiem, kā tas ir noteikts KPL 351. pantā pirmajā daļā, var iesniegt līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā. Kriminālprocesa likuma 351. panta pirmajā daļā paustais mērķis un jēga ir savlaicīgumā, lai apsūdzētais varētu paust savu attieksmi arī pret kaitējuma kompensāciju.¹³

Saskaņā ar KPL 351.pantu cietušajam ir tiesības iesniegt pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju jebkurā kriminālprocesa stadijā līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai. Kriminālprocesa likums neparedz izņēmumu no šā noteikuma tiesvedībā par pirmstiesas procesā slēgtu vienošanos

No sprieduma izriet, ka prokureore norāda, ka tiesa lēmumā nepamatoti norādījusi, ka, slēdzot vienošanos, nav izlemts jautājums par mantiskā zaudējuma kompensāciju. Pirmstiesas kriminālprocesā cietušais laika posmā no 2011.gada 6.septembra līdz 19.decembrim vairāk kārt pratināts un savās liecībās norādījis, ka pēc notikuma 2011.gada 13.maijā slimnīcā bijis līdz 2011.gada 20.maijam. Savās liecībās cietušais nav norādījis, ka viņam ir nodarīts materiālais zaudējums un, ka viņš vēlas pieteikt kaitējuma kompensāciju. Par to, ka cietušajam ir izskaidrotas viņa tiesības pieteikt kaitējuma kompensāciju, viņš apliecinājis ar savu parakstu gan lēmumā par atzīšanu par cietušo, gan visos cietušā nopratināšanas protokolos. Tādējādi šādos apstākļos, slēdzot vienošanos, tika norādīts, ka noziedzīgā nodarījuma rezultātā materiālais kaitējums nav nodarīts, jo tāds netika pieteikts. Turklāt cietušajam, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmo daļu, ir tiesības iesniegt pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju jebkurā kriminālprocesa stadijā līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā. Kā redzams no tiesas sēdes protokola, tad cietušais savas tiesības neizmantoja un nekādus pieteikumus par kaitējumu kompensāciju neiesniedza¹⁴.

¹² Joksts O. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana. Jurista vārds, 2005. gada 26. aprīlis.

¹³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 15.marta spriedums Lietā Nr. SKC – 79/2012

¹⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 29. maija lēmums lietā SKK –274/2012 (Krimināllieta Nr. 11089190711)

KPL 351. panta ceturtā daļa cietušajam paredz tiesības iesniegt kompensācijas pieteikumu arī tādos apstākļos, kad persona, kas saucama pie kriminālatbildības nav vēl noskaidrota.

Kompensācijas pieteikuma iesniegšanas forma ir ietverta KPL 351. panta otrajā daļā un to var izteikt gan rakstveidā, gan mutvārdos. Mutvārdu pieteikumu procesa virzītājs ieraksta protokolā.

Iesniedzot pieteikumu, cietušajam obligāti ir jāpamato pieprasītās kompensācijas apmērs par materiāliem zaudējumiem, bet, ja kompensācija tiek pieprasīta par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām, tad likums neuzliek pienākumu pamatot pieprasīto kompensāciju, tā ir tikai jānorāda.

Ja cietušajam ir radušies kādi apstākļi vai viņš ir mainījis domas, tad pieteikumu ir iespējamas arī atsaukt un tas ir noteikts KPL 351. panta piektajā daļā, bet to var darīt līdz brīdim, kad tiesa aiziet taisīt spriedumu. Cietušā atteikšanās no kompensācijas nevar būt par pamatu apsūdzības atcelšanai, grozīšanai vai attaisnojošam spriedumam.

Pirmajam kompensācijas apmērs jānorāda cietušajam vai viņa pārstāvim. Valsts interešu labā pieteikt un uzturēt pieteikumu par kompensāciju atbilstoši Kriminālprocesa likuma 456.panta trešajai daļai ir tiesīgs prokurors, kuram tas arī ir jāizdara līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai.

Likums neparedz izņēmumus prokuroram pieteikt kaitējuma kompensāciju valsts interesēs, neievērojot KPL 351.panta pirmajā daļā noteikto, ka pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju jāiesniedz līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā¹⁵.

KPL 352.pantā noteikti kritēriji, kurus izvērtējot, tiesa nosaka atbilstoši kompensācijas apmēru gan attiecībā uz materiālo, gan morālo kaitējumu. Nevienam no šiem kritērijiem nav lielāka svara kā citiem, tie vērtējami kopsakarā viens ar otru. Turklāt nodarījuma smagums un raksturs ietver sevī arī cietušā rīcību notikumā¹⁶.

Pabeidzot pirmstiesas procesu, prokurors dokumentā par pirmstiesas procesa pabeigšanu norāda pirmstiesas procesa laikā iesniegto pieteikumu un pieprasītās kompensācijas apmēru, kā arī savu viedokli par to, t.i., vai pieteiktās kompensācijas apmērs ir pamatots un vai tas apmierināms vai noraidāms (KPL 351. panta 3. daļa).

¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 15.marta spriedums lietā Nr. SKC – 79/2012

¹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 18. septembra lēmums lietā SKK –406/2012 (Krimināllieta Nr. 11130120608)

Kad uzsākta lietas iztiesāšana un ir noskaidrota apsūdzētā attieksme pret celto apsūdzību, tiek noskaidrots apsūdzēta un cietušā pārstāvja viedoklis par pieteikto kaitējuma kompensāciju.

Sākoties tiesu debatēm, prokurors izsaka viedokli par tiesas apspriedē izlemjamajiem jautājumiem, kuros ietverts arī viedoklis par kompensācijas apmēru, tad cietušajam vai viņa pārstāvim ir tiesības izteikties par kaitējuma kompensāciju.

Pēc tiesu debašu dalībnieku replikām un apsūdzētā pēdējā vārda, tiesa iet taisīt spriedumu un tiesas apspriedē izlemj par kaitējuma kompensāciju, kam par labu un kādā apmērā tā piedzenama. Notiesājoša sprieduma gadījumā, sprieduma rezultātvajā daļā tiesa nosaka kaitējuma kompensāciju, tai skaitā valsts izmaksātās kompensācijas apmēru.

Administratīvā procesa likuma¹⁷ 92.pantā noteikts: ikviens ir tiesīgs prasīt atbilstīgu atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem vai personisko kaitējumu, arī morālo kaitējumu, kas viņam nodarīts ar administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību. Tiesības administratīvā procesa kārtībā prasīt atlīdzinājumu attiecināmas arī uz gadījumiem, kad zaudējumi vai kaitējums nodarīts ar iestādes vai izpildiestādes (izņemot gadījumu, kad izpildiestāde ir tiesu izpildītājs) nepamatotu rīcību administratīvā procesa izpildes stadijā.

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums¹⁸ paredz nodrošināt privātpersonai Satversmē un Administratīvā procesa likumā noteiktās tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu par mantisko zaudējumu vai personisko kaitējumu, arī morālo kaitējumu, kas tai nodarīts ar valsts pārvaldes iestādes prettiesisku administratīvo aktu vai prettiesisku faktisko rīcību.

Administratīvā procesa likuma 96.pants uzliek arī pašai personai pienākumu savu zināšanu un praktisko iespēju robežās darīt visu iespējamo, lai samazinātu savus zaudējumus vai kaitējumu, kā arī darīt iestādei zināmus apstākļus, kurus tai nepieciešams zināt, lai konstatētu attiecīgā publisko tiesību subjekta atbildības pamatu un nodarīto zaudējumu vai kaitējuma apmēru. Ja iesniedzējs šo pienākumu nepamatoti nepilda, vēlāk, apstrīdot iestādes lēmumu augstākā iestādē vai pārsūdzot to tiesā, viņš uz attiecīgajiem apstākļiem nevar atsaukties.

Nosakot mantiskā zaudējuma un personiskā kaitējuma priekšnosacījumus un atlīdzinājuma apmēru, piemēro civiltiesību principus, ja likumā nav noteikts citādi.

¹⁷ Administratīvā procesa likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 164 (2551), 14.11.2001., Ziņotājs, Nr. 23, 13.12.2001., spēkā ar 01.02.2004., ar grozījumiem, kas pieņemti 26.09.2013.

¹⁸ Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 96 (3254), 17.06.2005., Ziņotājs, Nr. 13, 14.07.2005., spēkā ar 01.07.2005., ar grozījumiem, kas pieņemti 26.09.2013.

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums arī definē, kas ir mantiskais, personiskais, morālais kaitējums, kā arī līdzatbildību, pierādīšanas līdzekļus un zaudējuma atlīdzinājuma noteikšanu¹⁹.

Konkrētos gadījumos arī valsts izmaksā kompensāciju cietušajiem. Likums „Par valsts kompensāciju cietušajiem²⁰” reglamentē kārtību, kādā Juridiskās palīdzības administrācija izmaksā valsts kompensāciju cietušajam, un valsts kompensācijas apmēru. Valsts kompensācijas pieprasīšana un izmaksāšana, pamatojoties uz šo likumu, neierobežo cietušā tiesības pieprasīt kompensāciju saskaņā ar Kriminālprocesa likumu un Civilprocesa likumu. Šā likuma noteikumi par noziedzīga nodarījuma izdarītāju attiecināmi uz personu, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturēto, aizdomās turēto, apsūdzēto, uz personu, pret kuru notiek process medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanai, un notiesāto. Cietušajam nav tiesību saņemt valsts kompensāciju, ja noziedzīgs nodarījums bijis vērsts pret satiksmes drošību un cietušajam ir tiesības uz apdrošināšanas atlīdzību saskaņā ar normatīvajiem aktiem par sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu.

Te gan darba autors vēlas norādīt, ka ne visi cietušie var šādi vērsties pēc palīdzības. Likums nosaka, ka tiesības uz valsts kompensāciju ir, ja tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā:

- 1) iestājusies personas nāve;
- 2) cietušajam nodarīti smagi vai vidēja smaguma miesas bojājumi;
- 3) aizskarta cietušā tikumība vai dzimumneaizskaramība;
- 4) cietušais ir cilvēku tirdzniecības upuris;
- 5) cietušais inficēts ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, B vai C hepatītu.

Vēl viens būtisks jautājums attiecībā uz kompensāciju ir tās saņemšana pēc tam, kad tiesa ir to noteikusi spriedumā.

Lai arī likums nenosaka konkrētu termiņu kompensācijas samaksai, tomēr tāds var būt norādīts tiesas nolēmumā. Ja tajā ir norādīts termiņš, kurā kompensācija ir samaksājama, tad jāsaņem termiņa beigās. Ja pēc termiņa beigām visa kompensācija nav samaksāta, tad cietušajam ir tiesības ar nolēmumu vērsties pie zvērināta tiesu izpildītāja.

Ja tiesas nolēmumā kompensācijas samaksas termiņš nav norādīts, tad notiesātajam ir pienākums pilnībā izpildīt nolēmumu pēc tā stāšanās likumīgā spēkā. Ja vien nolēmumā nav norādīts citādi, piemēram, samaksāt pa daļām, visa piespriedā summa vainīgajam ir jānomaksā uzreiz.

¹⁹ Tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu par tiesību aizskārums. Pieejams http://www.lvportals.lv/print_ekons.php?id=2583 [skatīts 05.05.2014]

²⁰ Par valsts kompensāciju cietušajiem. LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 87 (3455), 06.06.2006., Ziņotājs, Nr. 13, 13.07.2006., spēkā ar 20.06.2006., ar grozījumiem, kas pieņemti 30.11.2012.

Ja kompensācija nav samaksāta labprātīgi, cietušajam ir tiesības uz nolēmuma izpildi piespiedu kārtā. Tas nozīmē, ka doties pie zvērināta tiesu izpildītāja, kurš ir tiesīgs vērst piedziņu uz visu vainīgajam piederošo mantu²¹.

Darba autors, apskatot tiesu praksi, secina: kaut arī teorijā tiek izšķirti trīs kaitējuma veidi - morālais aizskārums, fiziskas ciešanas un mantiskais zaudējums - gandrīz vienmēr, motivējot savus nolēmumus, tiesas atsevišķi izdala kompensāciju par norādīto morālo kaitējumu un materiālo. Fiziskas ciešanas parasti tiek vērtētas kopā ar morālo kaitējumu un bieži vien atsevišķi nav norādītas.

²¹ Par rīcībām kompensācijas piedziņai. Pieejams <http://www.lvportals.lv/e-konsultacijas.php?id=3213> [skatīts 05.05.2014]

2. MANTISKA KAITĒJUMA JĒDZIENS UN APMĒRS

Mantiska kaitējuma jēdziens katrā nozarē ir cits. Civiltiesībās mantiska kaitējumu sevī ietver civiltiesiskā atbildība.

Termins civiltiesiskā atbildība (civil liability - angļu vai., responsabilite civile - franču vai., zivilrechtliche haftung - vācu vai., гражданско-правовая ответственность - krievu vai.) ir salīdzinoši jauns. Francijā, kas „ieņem pirmo vietu pasaulē šī jautājuma sistematizācijā, termins civiltiesiskā atbildība parādījās tikai 18. gadsimta beigās”²². Termins civil liability un tā skaidrojums ir reti sastopams angļu valodas juridiskajās vārdnīcās. „Blacks's Law Dictionary» jēdzienu civil liability skaidro ļoti vienkāršoti - kā „(tiesas) noteiktu naudas summu kā vispārējus, reālos vai iepriekšnoteiktos zaudējumus, kas var arī vienreiz, divreiz, trīsreiz pārsniegt atlīdzību, ko maksā par šādu pārkāpumu”²³. Šajā vārdnīcā civiltiesiskās atbildības jēdziens ir sašaurināts, skaidrojot to kā tiesas noteiktu naudas summu. Viena no civiltiesiskās atbildības definīcijām ir šāda: civiltiesiskā atbildība ir saistība, kas rodas neatļautas darbības rezultātā, papildina, aizstāj jau esošu vai rodas no jauna (deliktā) un kas izpaužas pienākumā novērst vai mazināt neatļautās darbības sekas ar zaudējumu atlīdzināšanu, mantisku kompensāciju līgumsodu vai citādu apmierinājumu un kura izpildei iespējams piemērot valsts piespiedu līdzekļus²⁴.

Ikviens aizskārums var radīt dažāda veida materiālo vērtību zudumu, bojāeju vai papildu izdevumus, ko tiesībās apzīmē ar terminu „zaudējumi”. Zaudējumus iedala: tagadējās mantas samazinājums jeb pozitīvie zaudējumi (damnum emergens), t.i., cietušajam piederošās mantas samazinājums (papildu izdevumi, mantas samazinājums (papildu izdevumi, mantas bojājumi vai zudumi) un neiegūtais labums – peļņas atrāvums (lucrum cessan), t.i., citas personas vainas dēļ nesaņemtais sagaidāmais mantas pieaugums. Aizskārējam ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, t.i., jebkuru cietušā mantiskā stāvokļa samazinājums, ko var izteikt naudas izteiksmē. Arī administratīvais process bez tiešiem izdevumiem un zudumiem (tiešiem zaudējumiem) dod iespēju pieprasīt atlīdzību par neiegūto peļņu, ja var pierādīt, ka notikumu parastas attīstības gaitā peļņa tiktu gūta.²⁵

²² Комаров А. С. Ответственность в коммерческом обороте. Москва: ЮЛ, 1991, с. 28.

²³ Henry Campbell Black M. A. Blacks's Law Dictionary. St. Paul Minn. West Publishing Co., 1990, p. 246.

²⁴ Torgāns K. Saistību tiesības. 2014. 205. lpp.

²⁵ Latvijas Republikas Satversmes Komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības: Autoru kolektīvs. Latvijas Vēstnesis. Rīga. 2011., 152.-153.lpp

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma²⁶ 7. pantā ir dots skaidrojums mantiskam zaudējumam un tas ir katrs mantiski novērtējams pametums, kas radies iestādes prettiesiska administratīvā akta vai faktiskās rīcības dēļ. Mantisks zaudējums šī panta izpratnē ir arī zaudējums, kas saistīts ar administratīvā akta atcelšanu, iestādes faktiskās rīcības novēršanu vai tās seku likvidēšanu, zaudējuma samazināšanu vai likvidēšanu. Izmaksas, kas saistītas ar juridisko palīdzību arī ietilpst mantiskajos zaudējumos, kuru maksimālo apmēru nosaka Ministru kabinets. Ja cietušais spēj pierādīt neiegūto peļņu, tad to ņem vērā aprēķinot mantisko zaudējumu. Laiku un pūles, kas veltīti lietas risināšanai neuzskata par mantisku zaudējumu. Saskaņā ar Administratīvā procesa likumu²⁷ 97. pantu nosakot mantiskā zaudējuma un personiskā kaitējuma priekšnosacījumus un atlīdzinājuma apmēru, piemēro civiltiesību principus, ja likumā nav noteikts citādi.

Civillikumā nav dots tiešs skaidrojums mantiskam kaitējumam, bet no 19. nodaļas ir saprotams, ka tas ir jebkurš kaitējums, kas prettiesīgas darbības veidā vērsts uz mantu vai mantiskām vērtībām. Savukārt Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma²⁸ 19. pants noteic, ka ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītie materiālie zaudējumi ir zaudējumi sakarā ar cietušās personas: ārstēšanu; pārejošu darbnespēju; darbības zaudējumu; nāvi.

Mantisks kaitējums kriminālprocesuālā nozīmē saprotams kā ar noziedzīgu nodarījumu nodarīts ikviens mantas samazinājums, zudums vai bojājums, kas novērtējams naudas izteiksmē.²⁹

Mantiskā zaudējuma apmērs, kā viena no būtiska kaitējuma obligātām pazīmēm, ir obligāta Krimināllikuma 279.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīme, kas spriedumā bija jākonstatē, pamatojot uz pārbaudītiem un izvērtētiem pierādījumiem. Aptuvenus, tiesas izmeklēšanā nepārbaudīts un spriedumā neizvērtēts mantiskā zaudējuma apmērs ir tikai tiesas pieņēmums³⁰.

Kā jau iepriekš tika noskaidrots, cietušajam, iesniedzot kaitējuma kompensāciju, obligāti ir jāpamato pieprasītās kompensācijas apmērs. Pamatot jeb pierādīt pieprasītās

²⁶ Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 96 (3254), 17.06.2005., Ziņotājs, Nr. 13, 14.07.2005., spēkā ar 01.07.2005., ar grozījumiem, kas pieņemti 26.09.2013.

²⁷ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 164 (2551), 14.11.2001., Ziņotājs, Nr. 23, 13.12.2001., spēkā ar 01.02.2004., ar grozījumiem, kas pieņemti 26.09.2013.

²⁸ Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 65 (3013), 27.04.2004., Ziņotājs, Nr. 10, 29.04.2004., spēkā ar 01.05.2004., ar grozījumiem, kas pieņemti 04.10.2013.

²⁹ Meikališa A., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000.158. lpp.

³⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 20 oktobra lēmums lietā SKK – 620/2006, Krimināllieta Nr. 02020001401

kompensācijas apmēru cietušais var ar pierādījumiem, kas apliecina jebkādu izdevumu, mantas bojājumus, zudumus, kas radušies noziedzīga nodarījuma rezultātā un kurus iespējams novērtēt naudas izteiksmē.

Atbilstoši KPL 127. panta otrajai daļai cietušais kā pierādījumus var izmantot tikai ticamas, attiecināmas un pieļaujamas ziņas par faktiem, kas šajā gadījumā būtu ziņas par pieprasītās kompensācijas apmēru. Šīm ziņām, ar kurām pierāda kompensācijas apmēru, tieši vai netieši jāapstiprina mantisks kaitējums, tām jābūt ticamām kopsakarā ar visiem lietās pierādījumiem, jāattiecas uz kompensāciju. Mantisko zaudējumu apmēru var pierādīt, piemēram, ar pirkumu čekiem, maksājuma uzdevumiem, rēķiniem par ārstēšanos, rēķinu apmaksu apliecinošiem dokumentiem, kas kaut kādā veidā apliecina mantas samazinājumu, zudumu vai bojājumu.

Kriminālprocesa likumā nav dots skaidrojums, kas konkrēti ietilpst mantiskajos zaudējumos, tas ir atstāts kompensācijas pieteicēja ziņā. Šeit varētu minēt tādu izdevumu, piemēram, maksa par ārstēšanos, maksa par uzlauzto durvju saremontēšanu, maksa par jauna datora iegādi, izdevumi jaunu drēbju iegādei, valstij nenomaksātie nodokļi, maksa par patvaļīgi nocirstu koku, maksa par patvaļīgi iegūtām zivīm. Cietušais var ierēķināt savā pieteiktajā kompensācijā jebkurus mantiskos zaudējumus, ja vien tie atbilst diviem kritērijiem, proti, tie ir radušies noziedzīga nodarījuma rezultātā, kas vērst pret viņu, un cietušais ir spējīgs to pamatot.

Secināms, ka cietušā pieteiktajai kompensācijai jābūt cēloniskā sakarā ar noziedzīgo nodarījuma sekām.

Kriminālprocesa likuma 352. panta trešā daļa nosaka, ka tiešos zaudējumus novērtē tajās cenās, ko izmanto apsūdzības apjoma noteikšanai.

Ar Liepājas tiesas 2013. gada 12. novembra spriedumu krimināllietā Nr. 1126044813 A. tika atzīts par vainīgu Krimināllikuma 109. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Spriedumā norādīts, ka A. pārkāpa Aizputes novada domes saistošos noteikumus, kas aizliedz veikt koku ciršanu ārpus mežā zemes un patvaļīgi nocirtis kokus.

Izlemjot jautājumu par kaitējuma kompensācijas pieteikumu, tiesa vadījās no Kriminālprocesa likuma 350., 351., 352., 353., pantiem un secināja, ka cietušā kaitējuma kompensācijas pieteikums ir pamatots, pierādīts un apmierināms pilnā apjomā, jo mantiskie zaudējumi radīti apsūdzētā prettiesisko darbību rezultātā, apsūdzētais to pilnībā atzina, un pieteiktais kaitējums pilnā apmērā piedzenams no apsūdzētā par labu Aizputes novada domei³¹.

³¹ Liepājas tiesas 2013. gada 12. novembra spriedums krimināllietā Nr. 1126044813

Izvērtējot minēto spriedumu, darbā autors secina, ka, ja apsūdzētais ir atzinis pieteikto kompensāciju, pieteikums ir pamatots un pierādīts, tiesai nav pamata to neapmierināt.

Mantiska kaitējuma noteikšanā ir jāņem vērā tā apjoms. Attiecībā uz mantisku kaitējumu ir jēdziens būtisks kaitējums.

Būtiska kaitējuma kritēriji, kas attiecināmi uz lielāko noziedzīgu nodarījumu daļu, norādīti likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 23. panta pirmajā daļā, kur noteikts, ka atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ar kuru radīts būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā ne vien nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums, bet arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses un tiesības vai ja šāds apdraudējums ir ievērojams.

No citētā izriet divi būtiska kaitējuma veidošanās varianti:

- noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums, kas saskaņā ar "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 23. panta otro daļu nodarījuma izdarīšanas brīdī pārsniedz piecu tajā laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, un apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātas intereses un tiesības;
- apdraudētas tikai citas ar likumu aizsargātas intereses un tiesības, taču šāds apdraudējums ir ievērojams³².

Kā pamatoti atzīmē U. Krastiņš, pirmajā variantā netiek prasīts, lai šis cits ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējums būtu ievērojams, tāpēc vērā ir ņemams ikkatrs cits kaitējums neatkarīgi no tā apmēra, savukārt otrais variants attiecināms uz gadījumiem, kad radīto kaitējumu nav pieņemts vērtēt naudas izteiksmē

Krimināltiesību teorijā un praksē par būtisku kaitējumu tiek atzīts arī mantisks zaudējums lielā apmērā, kad saskaņā ar "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 20. pantu nozieguma priekšmeta kopējā vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par piecdesmit tajā laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu. Konstatējot mantisko zaudējumu lielā apmērā, nekāds cits kaitējums ar likumu aizsargātām interesēm un tiesībām vairs netiek prasīts³³.

Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka iepriekš minētie kritēriji nav piemērojami visos gadījumos, kad likumdevējs būtisku kaitējumu norādījis vai nu kā pamatsastāvu, vai arī kā kvalificējošu pazīmi.

³² Liholaja V., Hamkova D. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista Vārds. 2012. gada 10. janvāris /Nr. 2 (701)

³³ Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Grām.: Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: Viedokļi, problēmas un risinājumi 1998–2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 51.lpp. un 54.lpp.

Mantiskā kaitējuma atlīdzināšana ir skatāma paplašināti, jo ne vienmēr mantiskos zaudējumus sedz tikai vainīgā persona.

Nosakot materiālā zaudējuma un morālā kaitējuma apmēru krimināllietās par ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītajiem zaudējumiem, tiesai ir jāņem vērā apdrošinātāja izmaksātā vai iespējamā apdrošināšanas atlīdzība.

No lietas materiāliem redzams, ka cietusī B.L. pirmās instances tiesā pieteikusi kaitējuma kompensāciju Ls 665,05 apmērā par ārstēšanās izdevumiem un juridisko palīdzību, kā arī Ls 3000 morālo kaitējumu.

Pirmās instances tiesa saskaņā ar Civillikuma 1779.pantu apmierinājusi cietušās B.L. mantiskā kaitējuma kompensāciju daļā par ārstēšanās izdevumiem un juridisko palīdzību Ls 401,38 apmērā, kas ir apliecināta ar dokumentiem. Daļā par morālo kaitējumu tiesa atzinusi, ka kompensācija Ls 300 apmērā cietušajai saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 352.panta nosacījumiem ir samērīga noziedzīgā nodarījuma smagumam un raksturam. Tiesa savu atzinumu pamatojusi ar Civillikuma 1635.pantu un Kriminālprocesa likuma 350.pantu.

Pirmās instances tiesas spriedumu arī daļā par kaitējuma kompensāciju apelācijas kārtībā bija pārsūdzējis apsūdzētais R.S., norādot, ka transportlīdzekļa īpašnieka civiltiesisko atbildību viņš apdrošinājis apdrošināšanas kompānijā PTA un, izlemjot jautājumu par pieteikto materiālo kompensāciju, tiesa neesot ņēmusi vērā, ka cietušajai ir tiesības prasīt no apdrošināšanas kompānijas atlīdzību par nodarītajiem zaudējumiem.

Senāta Krimināllietu departaments konstatē, ka apelācijas instances tiesa savā lēmumā nav izvērtējusi jautājumu par cietušās tiesībām prasīt atlīdzību par viņai radītajiem zaudējumiem no apdrošināšanas kompānijas³⁴.

Saskaņā ar Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma³⁵ 19.pantu personai nodarītie zaudējumi iedalās materiālos zaudējumos un nemateriālos zaudējumos. Ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītie materiālie zaudējumi ir zaudējumi sakarā ar cietušās personas ārstēšanu, pārejošu darbnespēju un citiem gadījumiem, savukārt nemateriālie zaudējumi ir zaudējumi, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām sakarā ar cietušās personas fizisku traumu un citiem gadījumiem.

Apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību nosaka Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004.gada 14.decembra noteikumi Nr.1008 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem

³⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 29. oktobra lēmums lietā SKK – 586/2008 (Krimināllieta 11220179106)

³⁵ Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 65 (3013), 27.04.2004., Ziņotājs, Nr. 10, 29.04.2004., spēkā ar 01.05.2004., ar grozījumiem, kas pieņemti 04.10.2013.

materiālajiem zaudējumiem³⁶” un Latvijas Republikas Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem³⁷”.

Attiecībā uz mantisko zaudējumu atlīdzināšanu ir jāņem vērā arī neiegūtais labums. Cietušā mantas samazinājums un neiegūtais labums tiek saprasts kā mantiska rakstura negatīvas sekas, kas ir izteiktas naudas izteiksmē un kas rodas no cietušā mantisko tiesību prettiesiska aizskārums³⁸.

Tā kā neiegūtais labums vairāk tiek skatīts civillietās sīkāk darbā autors to neapskatīs. Bet darba autors vēlas norādīt, ka, lai gan kriminālprocesā, kā jau iepriekš darbā norādīts, mantiskas kaitējuma kompensācijas izmaksa ir regulēta, darba autors uzskata, ka pastāv problemātika attiecībā uz ilgstošas ārstēšanās izdevumu kompensāciju.

Pašreizējā situācija ir tāda, ka ja cietušajam jāturpina ārstēties pēc tiesas sprieduma pieņemšanas, tad ārstēšanās izdevumus, kas rodas pēc tā, var piedzīt no vainīgā civiltiesiskā ceļā, kas prasa līdzekļu un laiku. Darba autors uzskata, ka būtu nepieciešams izstrādāt mehānismu, ka jau kriminālprocesa laikā tiktu spriest par kompensāciju arī pēc tam. Darba autors uzskata, ka risinājums varētu būt situācija, ka, ja persona pēc tiesas sprieduma turpina ārstēties, pēc ārstēšanās, iesniedzot dokumentus (vai ārstēšanās laikā, iesniedzot dokumentus), izdevumus kompensē valsts, bet pēc tam, tos piedzen no vainīgās personas, kas izriet no tiesas sprieduma. Tiesas spriedumos, kur tiek lemts par mantisko kompensāciju un ņemot vērā lietas apstākļus, nepieciešams norādīt, ne vien tiesas piespriesto kompensācijas apmēru, bet arī to, ka personai būs jāsedz izdevumi, kas radīsies cietušajam ārstēšanās procesā pēc tiesas sprieduma pasludināšanas.

³⁶ Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem materiālajiem zaudējumiem. Ministru kabineta 2004. gada 14. decembra noteikumi Nr.1008. Latvijas Vēstnesis, Nr. 201 (3149), 17.12.2004., spēkā ar 18.12.2004., ar grozījumiem, kas pieņemti 28.03.2008.

³⁷ Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem. Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumi Nr.331. Latvijas Vēstnesis, Nr. 80 (3238), 20.05.2005., spēkā ar 21.05.2005., ar grozījumiem, kas pieņemti 27.09.2013.

³⁸ Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997, 129.lpp.

3. MORĀLS AIZSKĀRUMS: JĒDZIENS UN KOMPENSĀCIJAS APMĒRS

3.1. Morāles jēdziens un būtība

Kaut arī pastāv konkrēta normatīvā bāze un vairāk vai mazāk tai atbilstoša tiesu prakse, tomēr daži jautājumi sakarā ar morālā kaitējuma atlīdzināšanu, it īpaši kriminālprocesā, šķiet ievērtības vērti. Pirmkārt, tas ir par morālā kaitējuma jēdzienu, kas dažkārt definēts civiltiesību teorijas līmenī, taču pašā Civillikumā (turpmāk darbā –CL) tā saturs nav atklāts. Morālā kaitējuma jēdziena saturs un tajā ietvertās atziņas ļautu spriest par šī satura atbilstību morālā kaitējuma jēdzienam.

Lai noskaidrotu jebkura kaitējuma raksturu, šis kaitējums jāsaista ar to objektu, kam kaitējums nodarīts, jo abstrakts kaitējums jeb kaitējums pats par sevi nevar pastāvēt. Tā kā šeit aplūkoti morālā kaitējuma atlīdzības jautājumi, bet CL³⁹ 2352. un 2353.pantā lietota tieši šī terminoloģija, tad jāsecina, ka morālais kaitējums ir tāds kaitējums, kas nodarīts morālei, un morāle līdz ar to būtu jāuzskata par kaitējuma objektu. Lai spriestu par morālei nodarītu kaitējumu, vispirms jāanalizē morāles būtība⁴⁰.

Jautājumu par ārējā likuma kā valsts varas izdoto vispārpieņemto noteikumu attiecībām ar iekšējo likumu kā morāli ētisko normu kopumu ir aplūkojušas visas tiesību filosofijas skolas. Tāpat ir daudzas reizes vērtēts jautājums par to, vai likums var būt amorāls, netaisnīgs un kādā veidā ārējā likuma piemērošana saistāma ar atbilstību iekšējam likumam kā universālā taisnīguma idejai, nosaucot to par sirdsapziņu vai iekšējo likumu.

Rakstītais likums ir sabiedrības vienošanās rezultāts par to morāli ētisko normu apkopojumu, kuru apkārtējās sabiedrības locekļi ir uzskatījuši par absolūto minimumu šīs sabiedrības eksistencei un valsts nodrošina šī morāli ētiskā minimuma ievērošanu ar savu piespiedu spēku. Visas pārējās tiesību normas, kuras satur rakstītais likums, ir tikai un vienīgi mehāniskas normas, kuras nepieciešamas pašas valsts uzturēšanai⁴¹.

Morāle ir filozofijas kategorija. Parasti morāli lieto apkopjoša, vispārīga jēdziena nozīmē, taču tās struktūru var nosacīti sadalīt trīs elementos — morālē šaurākā šī jēdziena nozīmē, tikumībā un ētikā. Katrs no šiem elementiem apzīmē dažādas parādības, bet praksē tos mēdz jaukt.

³⁹ Civillikums. Saistību tiesības. LR likums. Valdības Vēstnesis, Nr.46, 26.02.1937., spēkā ar 01.03.1993., ar grozījumiem, kas pieņemti 26.09.2013

⁴⁰ Grūbe A. Par morālo kaitējumu un tā atlīdzību kriminālprocesā. Latvijas Vēstnesis, Nr. 390/391, 25.11.1999.

⁴¹ Par likuma un morāles attiecībām. Pieejams http://www.philos.lv/Lik_mor.html [skatīts 10.04.2014]

Morāli filozofijā definē kā jābūtības apziņu, kas sevī ietver ideālo programmu, kura orientēta uz saprātīgo un labo. Jābūtības apziņa izpaužas ideālos, normās un vērtībās. Pēc filozofu domām, ideāls ir cilvēkam piemītoša spēja projektēt sevi nākotnē, radot priekšstatu par tām iespējamām struktūrām un attiecībām, kas atbilst gan individuālajām, gan sabiedriskajām interesēm. Ideāls raksturo tikumisko attiecību pašu optimālāko un perspektīvāko stāvokli, kurā panākta pretrunīgo interešu saskaņotība. Svarīga nozīme ideālu izpratnei ir humānisma idejai, kas uzskatāmi definēta Imanuela Kanta kategoriskajā imperatīvā. Tas prasa ikvienam rīkoties tā, lai viņa rīcība kļūtu par likumu visiem. Humānisma kustība pasludināja cilvēku par mērķi, bet ne līdzekli kāda mērķa sasniegšanai. Norma, atšķirībā no ideāla, ir tikumīgas uzvedības standarts, kas prasa to obligāto minimumu, bez kura ievērošanas nebūtu iespējama sabiedrības pastāvēšana. Normām bieži ir aizlieguma vai pozitīvas prasības raksturs. Norma, atšķirībā no ideāla, ir vairāk tuvināta īstenībai un ietver sevī attiecību simetrijas principu, kas ietverts morāles likumā — nedari otram to, ko tu negribi, lai dara tev pašam⁴².

Rakstītā likuma jēdzieniskais saturs ir nesaraujami saistīts ar valsti kā publiskās varas subjektu, kas šī likuma piemērošanu nodrošina ar savu piespiedu spēku, jeb, citiem vārdiem sakot – sodu par nepakļaušanos. Pirmie rakstītie likumi bija izteikti kazuistiski, nosakot konkrētā situācijā striktus uzvedības modeļus matemātiska algoritma veidā. Rakstītā likuma noteiktās tiesiskās attiecības ir caurskatāmas un vienkāršas, bet sasaisti ar morāli ētisko pienākumu nodrošina vispārējie tiesību principi, kas pamatojas universālajā taisnīguma idejā. Tādejādi katram pienākumam ir pakārtota tiesība un katrai tiesībai ir pakārtots pienākums, kas arī var tikt iekalts akmenī, uzrakstīts uz pergamenta vai papīra un pasludināts tautai par vienīgo pareizo uzvedības modeli attiecīgā situācijā. Par rakstītā likuma pārkāpumu persona tiek sodīta un visa sabiedrība attiecīgi reaģē uz šādu sodīto personu, mainot savu subjektīvo attieksmi. Tas ir nepatīkami gan fiziski, gan garīgi, un šādā veidā darbojas vispārējā prevencija (lai citi negribētu pamēģināt) un speciālā prevencija (lai arī konkrētais indivīds nevēlētos atkārtot). Soda, jeb negatīvo seku neizbēgamība ir ļoti būtisks rakstītā likuma neievērošanas aspekts. Alegorija par pīrāgu un pātagu precīzi atspoguļo rakstītā likuma garu.

Morāli ētisko normu kā iekšējā likuma saistošais spēks un tāpēc arī pienākuma un tiesību attiecības ir daudz sarežģītākas. Ja kaut kas netiek nodrošināts ar valsts piespiedu spēku, mēs nevaram runāt par sodu. Sabiedrība nevar sodīt citādi, kā vien morāli par to, ka kāds savu vecomāti izmitinājis pansionātā, lai ātri tiktu pie viņas dzīvokļa, savu ērtību labad bērnu audzināšanu nenodarbojas vispār un šo pienākumu veic vecvecāki vai auklīte, vai strādā

⁴² Grūbe A. Par morālo kaitējumu un tā atlīdzību kriminālprocesā. Latvijas Vēstnesis, Nr. 390/391, 25.11.1999.

tikai tik, cik nepieciešams bezdarbnieka pabalsta saņemšanai. Tas, savukārt, nozīmē, ka iekšējo morāli ētisko pienākumu raksturo citi kritēriji, kas izriet no personas subjektīvās puses. Morāli ētiskā pienākuma pastāvēšana ir gandrīz nesaistīta ar konkrētu tiesību un noteikta rīcības modeļa pamatā atrodas cita veida pamudinājumi, tādi kā cieņa, mīlestība utt., nevis bailes no neizbēgamā soda. Šo jautājumu nekad nevarēs regulēt ar ārējā likuma palīdzību. Tas ir pierādījis sevi praksē. Tiesību vēsture pazīst mēģinājumus sīki un detalizēti aprakstīt tikai vienu mazu jautājumu no plašās civiltiesību sfēras – pušu savstarpējās saistības reģistrētas ģimenes ietvaros. Tika konstatēts, ka pastāv noteiktas attiecības, kuras ar valsts piespiedu spēku regulēt nav iespējams. Tāds likums nekad nedarbosies, jo eksistē arī cita veida pienākumi⁴³.

Taisnība ir viena no svarīgākajām filozofijas domu kategorijām. Piemēram, Aristotelis grāmatā “Nikomaha ētika” skaidro⁴⁴, ka taisnīgs (likumīgs) ir sava veida vidus, bet savukārt netaisnīgs (nelikumīgs) ir tāds, kas izjauc proporciju, jo proporcionalitāte ir vidus un taisnība ir proporcionalitāte. Tādējādi taisnīga vienlīdzība ir vidus starp “vairāk” un “mazāk”, bet ieguvums un zaudējumi ir “vairāk” un “mazāk” pretējā nozīmē, tas ir, vairāk labuma un mazāk ļaunuma ir ieguvums, bet otrādi - zaudējumi. Vidus starp vienu un otru ir taisnīga vienlīdzība, kuru mēs definējam kā likumīgs (taisnīgs), tādējādi, ar jēdzienu “tiesa” un “taisnīgs” tiek saprasts vidus starp zaudējumiem un ieguvumu.

No vienas puses skaidras, bet pietiekami dziļas pārdomas liek aizdomāties, ar ko mēs saprotam jēdzienu “taisnīgs” un ko mēs darām, lai sasniegtu taisnību. Nosakot atlīdzību par morālo kaitējumu saskaņā ar taisnības principu, ir jāizvērtē ne tikai cietušā intereses, bet arī šo interešu samērīgums, jo taisnīgs tiks sasniegts tikai tad, kad tiks panākts līdzsvars. Tādējādi atlīdzība jeb kompensācija par nodarīto morālo kaitējumu nevar tikt uzskatīta par sodu vainīgajam, jo saskaņā ar taisnīguma un saprātīguma principiem kompensācija nodrošina cietušajam apmierinājumu, kas mazina izraisītās sāpes un ciešanas⁴⁵.

Nākamajā darba apakšnodaļā tiks apskatīta morālā kaitējuma kompensācija un tās apmērs.

3.2. Morālais aizskārums un kompensācijas apmērs

Morālā aizskāruma definīcija nav konkrēta. Civillikuma Saistību tiesībās norādīts, ka ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības

⁴³ Par likuma un morāles attiecībām. Pieejams http://www.philos.lv/Lik_mor.html [skatīts 10.04.2014]

⁴⁴ Aristotelis. Nikomaha ētika, Rīga: Zvaigzne, 1985, 230. lpp.

⁴⁵ Kritēriji morālā kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanai. Jurista Vārds, 30.06.2008, Nr.26 (579)

rezultātā nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu⁴⁶. Civillikuma 1635. panta trešā daļa paredz, ka, ja šā panta otrajā daļā minētā neatļautā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, godu, cieņu vai pret ģimeni, vai nepilngadīgo, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Citos gadījumos morālais kaitējums cietušajam jāpierāda.

Latvijas Republikas likumos nav dots "morālā kaitējuma" jēdziena definējums. Ar morālo kaitējumu tiek saprastas morālas vai fiziskas ciešanas, kas nodarītas ar darbībām (bezdarbību), kas aizskar personai kopš dzimšanas vai pēc likuma piederošus nemantiskus labumus (dzīvība, veselība, gods un cieņa, darījuma reputācija, personiskās dzīves, personīgā un ģimenes noslēpuma neaizskaramība u.tml.) vai kas aizskar tā personiskās nemantiskās tiesības (tiesības uz sava vārda izmantošanu, autorību un citas nemantiskās tiesības saskaņā ar likumiem par intelektuālā īpašuma aizsardzību)⁴⁷. Iepriekš minētais ir jāskata kopsakarībā ar Civillikuma 1635. pantu.

Morālais kaitējums ir viens no civiltiesiskā aizskāruma seku veidiem, kas iestājas personiskā aizskāruma gadījumā. Lai gan ikdienā, gan arī normatīvajos aktos termins "morālais kaitējums" nav retums⁴⁸, tiesu praksē prasības par morālā kaitējuma kompensēšanu ir reti. Domājams, ne jau tādēļ, ka mūsu sabiedrība kļuvusi tik civilizēta un morālā kaitējuma nodarīšana ir reta parādība, bet gan tādēļ, ka joprojām esam materiālisma iespaidā. Mantiska rakstura kaitējums, piemēram, zaudējumi, ir saprotama un viegli iztiesājama lieta. Taču pāridarījums godam un cieņai, citas morālas un fiziskas neērtības netiek uzskatītas par lielu vērtību. Lai gan garīgās vērtības vajadzētu atzīt par pārākām pār mantiskajām lietām.

Kriminālprocesa likums nosaka, ka personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārumu, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiek garantētas procesuālās iespējas morālas un materiālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai.

Kriminālprocesuālā izpratnē morāls kaitējums ietver garīgas ciešanas, kas nodarītas cietušajam. Morāls kaitējums ir sāpes, kas jāizcieš cietušajam, normāli reaģējot uz noziedzīgo nodarījumu, kas vērsti pret viņu⁴⁹.

⁴⁶ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Ziņotājs, Nr. 1, 1993.gada 14. janvārī., spēkā ar 01.03.1993., ar grozījumiem, kas pieņemti 01.01.2014. 1635. pants.

⁴⁷ Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības, Rīga: Mans Īpašums, 2000., 625.lpp.

⁴⁸ Latviešu konversācijas vārdnīca, 14. sēj., Rīga, 1936., 27789. lpp.

⁴⁹ Meikališa A., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000. 160.-161.lpp.

Neraugoties uz ārējo līdzību, jēdzieniem "morālais kaitējums" un "morāle" ir visai attāla līdzība. Drīzāk šīs līdzības nav. Līdz ar to nav pamatots mēģinājums morālā kaitējuma jēdzienu izskaidrot ar kaitējumu morālei, kā to mēģināja darīt A.Grūbe, proti, "...morālais kaitējums ir tāds kaitējums, kas nodarīts morālei, un morāle līdz ar to būtu jāuzskata par kaitējuma objektu"⁵⁰.

No minētā secināms, ka morālā kaitējuma gadījumā ir jākonstatē divi priekšnoteikumi:

- 1) morālas ciešanas, kas nodarītas ar darbībām (bezdarbību), un
- 2) personai kopš dzimšanas vai pēc likuma piederošu nemantisku labumu aizskārums.

Te darba autors uzskata par nepieciešamu norādīt uz citu valstu risinājumiem par zaudējumu un nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu. Viens no spilgtajiem piemēriem ir Spānijas Kriminālkodeksā ietvertās normas, kuras atšķiras no Latvijas Republikā esošās kārtības.

Spānijas Kriminālkodeksa⁵¹ 116. pants nosaka, ka ikviena persona, kura saucama pie kriminālatbildības par noziegumu vai pārkāpumu, saucama arī pie civiltiesiskās atbildības, ja ar noziedzīgo nodarījumu nodarīts kaitējums.

No tā darba autors secina, ka Spānijā personai, kas cietusi, nav vēl civiltiesiski jācīnās par tiesībām saņemt kompensāciju, kā tas ir Latvijā konkrētos gadījumos. Latvijā ne visos gadījumos tiesa kriminālprocesa ietvaros lemj par kompensāciju.

Latvijas PSR Kriminālkodeksā morāls kaitējums tika saprasts dažādi, gan kā kaitējums, kas tiek nodarīts cietušā dvēseles stāvoklim⁵², gan kā tādu personas subjektīvo tiesību pārkāpšana, kas pazemo viņas cieņu, aizskar goda jūtas⁵³.

Morālais kaitējums ir tikpat svarīgs kā fiziskās ciešanas un mantisks zaudējums. Darba autors piekrīt profesora O.Joksta uzskatam, ka svarīgākais faktors šinī aspektā ir saistāms ar personas drošību, tai skaitā dzīvību, īpašuma neaizskaramību un citiem materiālajiem un fiziskajiem pāri darījumiem, tomēr arī personisko tiesību neaizskaramība ir jāaizsargā⁵⁴.

Garīgas ciešanas var izraisīt arī materiāla rakstura kaitējums. Kā piemēru var minēt 2010. gada 4. augusta notikumu, kad 1915. gadā dzimušajam veterānam tika nozagts II pakāpes Lielā Tēvijas kara ordenis, Sarkanās Zvaigznes ordenis, divas medaļas - „Par

⁵⁰ Grūbe A. Par morālo kaitējumu un tā atlīdzību kriminālprocesā. Latvijas Vēstnesis, Nr. 390/391, 25.11.1999.

⁵¹ Liholaja V. Spānijas kriminālkodekss. Kriminālatbildība Spānijā un Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. 25.lpp.

⁵² Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1980, 108.-109.lpp.

⁵³ Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986, 152.lpp.

⁵⁴ Joksts O. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzība. Jurista Vārds, 2005.gada 26.aprīlis, Nr. 15 (370).

drošsirdību” un „Par nopelniem”⁵⁵. Saskaņā ar zagļa teikto, medaļas un ordeņus viņš bija nodevis lombardā, par ko saņēmis Ls 8. Masu mediji ziņoja, ka nozagto ordeņu un medaļu vērtība kolekcionāru vidū var sasniegt Ls 800- Ls 1200⁵⁶. Taču par īsto šo apbalvojumu vērtību var tikai spriest, jo ne lombardā saņemtā nauda, ne arī cena kolekcionāru vidū nevar liecināt par to īsto vērtību, jo veterānam šī manta bija saistīta ar atmiņām, emocijām, nostalģiju, un šīs mantas pazušana ir ne tikai materiāls zaudējums, bet arī nopietns morālais kaitējums.

Morāls kaitējums sevī ietver ciešanas, kas rodas cietušajam, izdarītā noziedzīgā nodarījuma rezultātā. Ciešanas var izpausties morāli - pārdzīvojumi, bailes, kauns, apdraudējuma un pazemojuma sajūta.

Līdz ar to par pamatotu atzīstams Siguldas tiesas 2008.gada 10.aprīļa spriedumā (lieta Nr.K35-0176/07, K35-0023/08, 11350385606) norādītais, ka „tiesa nepiekrīt cietušo kaitējuma kompensācijas pieteikumos norādītajam kaitējuma kompensācijas pamatojumam, ka morālā aizskāruma apmēra atlīdzināšanas gadījumā tiks veikts individuālās prevencijas uzdevums – sodīs vainīgo personu un liks saprast, ka tā darīt turpmāk nedrīkst.” Tajā pašā laikā atsevišķos tiesu nolēmumos pausts arī pretējs viedoklis, kā tas, piemēram, redzams Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas 2008.gada 11.septembra spriedumā (lieta Nr.11520117807), kur norādīts, ka „tiesas piespriestajai kompensācijai jāpilda gan kompensējoši sodošā funkcija, gan gandarījuma jeb apmierināšanas funkcija.” Uz to, ka kompensācija veic arī prevencijas funkciju, tas ir, piespriežamajai summai jābūt tādai, kas maksimāli attur vainīgo un citas personas no līdzīga rakstura nodarījumu izdarīšanas, norādīts arī Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 14.aprīļa lēmumā (lieta Nr.KA02-0070/08) un 2008.gada 29.jūnija spriedumā (lieta Nr.11260100507). Arī Rīgas rajona tiesa 2008.gada 9.jūnija spriedumā (lieta Nr.113350194507), nosakot morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, norādīja, ka, pēc tiesas ieskata, tā ir saprātīga un taisnīga, kā arī pilda prevencijas funkciju.⁵⁷

Šāds kompensācijas funkcijas novērtējums neatbilst Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmajā daļā noteiktajam kompensācijas jēdziena saturam. Uz to, ka tiesas noteiktā kaitējuma kompensācija, neatkarīgi no tās apmēra, nav uzskatāma par sodu Krimināllikuma 35.panta izpratnē vai dubultsodu Kriminālprocesa likuma 25.panta izpratnē, bet tā ir mantisko

⁵⁵Par kara veterāna apzagšanu aiztur četrreiz tiesātu vīrieti. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/par-kara-veterana-apzagsanu-aiztur-cetrreiz-tiesatu-virieti.d?id=34000923> [skatīts 10.04.2014]

⁵⁶Лжеполицейский украл у ветерана ордена. Pilns teksts pieejams: <http://www.kriminal.lv/news/lzhe-policeiskii-ukral-u-veterana-ordena> [skatīts 10.04.2014]

⁵⁷Bitāns A. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. Dienas Bizness/Saldo, 2006, aprīlis, Nr.7(34).

jautājumu risināšana Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā, norādīts LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010.gada 5.novembra lēmumā lietā Nr. SKK-508/2010.

Latvijā morālā kaitējuma atlīdzības apmēru aprēķina par pamatu ņemot dažādus kritērijus. Viena no tiesu praksē piedāvātajām pieejām pieprasa konstatēt četrus svarīgākos elementus: vainas pakāpi, fizisko un morālo ciešanu pakāpi, pušu mantisko stāvokli, samērīguma un taisnīguma principu ievērošanu. Metodes autors norāda, ka kompensācija par pārdzīvotajām ciešanām var tikt noteikta naudas izteiksmē tikai kā savdabīga soda nauda, kura jāmaksā kaitējuma nodarītājam par labu cietušajam un kura paredzēta, lai izlīdzinātu negatīvo ietekmi uz cietušā psihi un likvidētu likumpārkāpuma radītās ciešanas.

Neapšaubāmi, viens no kritērijiem ir kaitējuma nodarītāja vainas pakāpe.

Kā zināms, vairākas Civillikuma normas vainu kā kaitējuma nodarītāja attieksmi pret savām prettiesiskuma darbībām un to tiesiskajām sekām regulē divējādi: pirmkārt, vai šādas darbības ir izdarītas ar ļaunu nolūku vai arī aiz neuzmanības; otrkārt, vai tā ir bijusi rupja vai viegla neuzmanība, ar nodomu vai bez nodoma.

Vienlaikus, izskatot šāda rakstura strīdu, jāņem vērā arī citi apstākļi, piemēram, cietušā prettiesiskās darbības, nepārvaramas varas aspekti, pušu loma u.c.

Savukārt, analizējot cietušā fizisko un morālo ciešanu pakāpi, jāatzīmē, ka likumdevējs nosaka nepieciešamību ņemt vērā ciešanu pakāpi saistībā ar cietušā individuālajām īpatnībām. Taču šāda pieeja savukārt var radīt pieņēmumu, ka ar prettiesisku nodarījumu iespējama citu ar cietušā individuālajām īpatnībām nesaistītu ciešanu nodarīšana, bet to pakāpe tajā pašā laikā it kā nebūtu jāņem vērā, nosakot kompensācijas apjomu. Tādējādi, lai izskatītu iespējamā morālā kaitējuma atlīdzināšanas apjomu, tiesai ir jārespektē procesuālajos likumos noteiktais regulējums un jānovērtē fiziskās vai morālās ciešanas, un atbilstoši jālemj par kompensācijas apjomu. Likumdevēja minētā ciešanu pakāpe, kura saistīta ar cietušā individuālajām īpatnībām, paredz zināma "vidēja ciešanu dziļuma" pastāvēšanu⁵⁸.

Ceļu satiksmes negadījumā cietušajai personai nav pienākums griezties ar iesniegumu par nemateriālā zaudējuma atlīdzināšanu apdrošināšanas sabiedrībā, taču tiesai, izvērtējot pieteiktā morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, ir jāņem vērā iespējamais apdrošināšanas atlīdzības apmērs. Pretējā gadījumā tiktu pārkāptas apsūdzētā tiesības paļauties uz civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu⁵⁹.

No tā varētu izrietēt, ka par kompensācijas apjoma kritēriju noteiktam likumpārkāpumu veidam visos gadījumos varētu būt kaut kāds abstrakts lielums jeb

⁵⁸ Joksts O. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana, Jurista Vārds, 26.04.2005, Nr.15.

⁵⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009. gada 3. jūnija lēmums lietā SKK – 308/2009 (Krimināllieta Nr. 11260085908)

iespējamais morālais kaitējums. Ja pieļaujam, ka iespējamais morālais kaitējums ir ciešanas, uz kurām tiesību subjekts reagē kā uz prettiesisku nodarījumu attiecībā pret viņu, tad jāsecina, ka pēc būtības tas atspoguļo prettiesiskā nodarījuma seku sabiedrisko novērtējumu. To varētu ilustrēt šādi: ja, piemēram, parādās publiska informācija par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pret personu, tad katram, kurš iepazīsies ar šo informāciju, radīsies priekšstats par cietušā pārciesto morālo pāridarījumu. Tā kā šajā gadījumā auditorijas absolūtam vairākumam cietušais ir abstrakta persona, tad katra indivīda vērtējums veidosies, balstoties uz tādu priekšstatu par ciešanām, ko pati šī persona būtu izjutusi, ja pret to būtu izdarīts tāds pats prettiesisks nodarījums. Taču, ja katram šim indivīdam jautātu, kāda naudas summa ir jāizmaksā cietušajam kā kompensācija, lai pilnīgi atsvērtu radušos pāridarījumu, tad atbildēs nosaukto summu vidējo aritmētisko rādītāju varētu uzskatīt par taisnīgāko morālā kaitējuma kompensācijas apmēra kvantitatīvo rādītāju. Respektīvi, šis kompensācijas apmērs, iespējams, kaut kādā mērā varētu kalpot par pamatu patiesā morālā kaitējuma kompensācijas apmēra noteikšanai, ņemot vērā visas konkrētā gadījuma īpatnības.

Taču, lai nonāktu pie iespējami optimālāka šo kompensāciju apjoma lieluma, ir jāanalizē plašāk šā pāridarījuma būtība. Tātad, balstoties uz kompensācijas apmēra noteikšanu, var pieņemt, ka likumdevējs kompensācijas apjomu paredz noteikt atkarībā no morālo un fizisko ciešanu rakstura. Tas nozīmē, ka ar fiziskām ciešanām ir jāsaprot fiziskas sāpes, bet ar morālajām ciešanām - bailes, pazemojums un citas negatīvas emocijas. Šādā izpratnē fizisko un morālo ciešanu raksturs būtu analizējams un vērā ņemams, ja būtu iespējams noteikt kaut kādu kvantitatīvu samēru starp iepriekš minēto ciešanu veidiem. Taču reāli tas nav iespējams, jo ieviest kādu teorētisku vai praktisku objektīvu samēru starp tiem ir grūti⁶⁰.

Līdzīgi Latvijai arī Anglijas tiesības atzīst, ka vainas pakāpe ir nepieciešamais kritērijs atlīdzības noteikšanai par morālo kaitējumu - "nosakot atlīdzību par nodarīto morālo kaitējumu, obligāti ir jāņem vērā apstākļi, vai nodarījums tika izdarīts ar nodomu vai aiz neuzmanības". Tomēr Anglijas tiesībās, pretēji Latvijā pastāvošiem uzskatiem, ir pieņemts, ka pārkāpēja mantiskais stāvoklis nevar kalpot par kritēriju, nosakot atlīdzību par morālo kaitējumu⁶¹.

Latvijā pastāv arī citas pieejas morālā kaitējuma atlīdzības metodikas noteikšanā, izdalot divas pamata metodes. "Pirmā ir salīdzinošā metode, kas paredz atrast tiesas spriedumu līdzīgā gadījumā un noskaidrot, cik lielu kompensāciju un par kādu nodarīto

⁶⁰ Joksts O. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana, Jurista Vārds, 26.04.2005, Nr.15.

⁶¹ Horton Rogers W.V. Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective (Tort and Insurance Law), Springer, 1st ed., 2001, p.65.

morālo kaitējumu saņēmis cietušais. Pēc tam to salīdzināt ar konkrētas jaunas prasības pamatu un attiecīgi secināt, vai varētu prasīt vairāk, mazāk vai tikpat. Otrā metode ir kompensācijas noteikšana saskaņā ar Civillikuma 5. pantu, t.i., nosakot summu, tiesai ir jāvadās pēc taisnības un tiesību principiem”⁶².

Fiziskajai personai, kura Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā ir atzīta par cietušo, tiesības saņemt valsts kompensāciju par tīša noziedzīga rezultātā radīto morālo aizskārumu, ja noziedzīga nodarījuma rezultātā iestājusies personas nāve vai cietušajam nodarīti smagi, vidēja smaguma miesas bojājumi, aizskarta personas dzimumneaizskaramība vai cietušais inficēts ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, B vai C hepatītu, nodrošina arī 2006.gada 18.maija likums „Par valsts kompensāciju cietušajiem”, tā 2.panta otrajā daļā norādot, ka valsts kompensācijas pieprasīšana un izmaksāšana neierobežo cietušā tiesības pieprasīt kompensāciju saskaņā ar Kriminālprocesa likumu. Savukārt šā panta trešajā daļā noteikts, ka cietušajam nav tiesību saņemt valsts kompensāciju, ja noziedzīgs nodarījums bijis vērsts pret satiksmes drošību un cietušajam ir tiesības uz apdrošināšanas atlīdzību saskaņā ar normatīvajiem aktiem par sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu.

Kaitējuma kompensācijas saņemšanas kārtības regulējums cietušajiem, kas par tādiem atzīti Krimināllikuma⁶³ (turpmāk arī - KL) 260.pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, būtiski atšķiras no vispārējās kārtības, kāda noteikta Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā. Kā skaidrojās LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2009.gada 16.jūnija lēmumā lietā Nr. SKK-307/09, šajos gadījumos kaitējuma kompensācijas veidu, apmēru un saņemšanas kārtību bez Kriminālprocesa likuma 26.nodaļā ietvertajām normām un Civillikuma 1635.panta (2006.gada 26.janvāra likuma redakcijā), regulē arī speciālais likums un tam atbilstoši Ministru kabineta noteikumi⁶⁴.

Lemjot par morālās kaitējuma kompensācijas apmēru, jāievēro samērīguma princips un tas, ka morālā kaitējuma kompensācija ir tikai viens no kompensācijas veidiem un neaizstāj cietušā mantai un veselībai nodarīto kaitējumu.

No tā secināms, ka nevar vienā kompensācija pieprasīt kompensāciju par visu – mantisku zaudējumu un ciešanām.

Latvijas Republikā nav noteikti normatīvā līmenī kritēriji morālās kompensācijas apmēram Kriminālprocesa likuma 352. panta izpratnē, tāpēc tiesai ar īpašu atbildību jāizvērtē

⁶² Bitāns A. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā, Jurista Vārds, 18.09.2001, Nr.27.

⁶³ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 199/200 (1260/1261), 08.07.1998., Ziņotājs, Nr. 15, 04.08.1998., spēkā ar 01.04.1999., ar grozījumiem, kas pieņemti 08.04.2014

⁶⁴ Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā. 2010/2011

gan noziedzīgā nodarījuma raksturs un smagums, morālā aizskārums dziļums un publiskums, kā arī citi konkrētā lietā nozīmīgi apstākļi⁶⁵.

Bez tam tiesai kompensācijas summa ir jānosaka kopumā, nedalot maksājumos. Nepiedzenot no notiesātās personas visu kaitējuma apmēru uzreiz, bet sadalot tā atmaksu ikmēneša daļās, tiesa ir pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 1. pantā ietverto krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma principu, kā arī Kriminālprocesa likuma 22. pantā ietverto principu par cietušā tiesībām uz kompensāciju par radīto kaitējumu⁶⁶.

Turpmāk nodaļā darba autors vēlas norādīt, kāda ir ārvalstu prakse morālā kaitējuma atlīdzināšanai.

Ārvalstu tiesību zinātnieki (īpaši Anglijā un Kanādā) izdala trīs tiesiskus pamatus morālā kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanai: funkcionālā pieeja, konceptuālā pieeja un personālā pieeja⁶⁷.

Funkcionālā pieeja paredz tiesai noteikt, cik būtu jāmaksā, lai cietušajam tiktu nodrošināts pamatots apmierinājums par viņa ciešanām. Citiem vārdiem sakot, šāda pieeja paredz noteikt cietušā iepriekšējā stāvokļa vērtību un noteikt bilanci starp šo stāvokli un izraisītajām sāpēm un ciešanām. Šādas pieejas atbalstītāji uzskata, ka tiesai būtu jānosaka cietušajam tāda summa, kāda viņu "saprātīgi apmierinātu"⁶⁸.

Konceptuālā pieeja paredz, ka pastāv iespēja pareizi noteikt sāpju un ciešanu pakāpi, un šāds sāpju un ciešanu kopums būtu jāpārvērš naudas summā⁶⁹. Šādas pieejas piekritēji uzskata, ka cilvēka dzīvība un organisma funkcijas ir tikpat vērtas kā jebkurš cits īpašums. Tādējādi jebkurai cilvēka ķermeņa daļai ir sava vērtība, un gadījumā, ja kāda ķermeņa daļa tiek bojāta, kroplota vai zaudēta, šāds zaudējums ir atlīdzināms. Kritiski izvērtējot šādu pieeju, jānorāda, ka minētā metode ir izmantojama ierobežoti, jo vienmēr ir nepieciešams izvērtēt arī cietušā dzīves apstākļus, sociālo lomu, profesionālās darbības specifiku, tas ir, izvērtēt cilvēka personību⁷⁰.

⁶⁵Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010. gada 4.februāra lēmums lietā SKK – 8/2010 (Krimināllieta Nr.11390077408)

⁶⁶Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 17.maija lēmums lietā SKK-0296-06 (Krimināllieta Nr.11220058705)

⁶⁷Ogus A.I. Damages for Lost Amenities: for a Foot, a Feeling or a Function?, *The Modern law review*, 1972, vol. 35, No.1

⁶⁸Horton Rogers W.V. Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective (Tort and Insurance Law), Springer, 1st ed., 2001, p.56.

⁶⁹Somerville M.A., *Death Talk: The Case Against Euthanasia and Physician-assisted Suicide*, McGill-Queen's University Press, 2002, p.177.

⁷⁰Kritēriji morālā kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanai. *Jurista Vārds*, 30.06.2008, Nr.26 (579)

Personības pieeja paredz, ka tiesa, nosakot atlīdzību par nodarīto morālo kaitējumu, ņem vērā cietušā subjektīvo reakciju uz sāpēm un ciešanām⁷¹. Šī pieeja ir balstīta uz to, ka ciešanas ir atkarīgas no personības un no personīgās uztveres. Tādējādi, lai adekvāti novērtētu morālo kaitējumu, ir nepieciešama kompleksa cietušā izpēte, tostarp pētot personības struktūru, vērtību sistēmu, psihofizioloģiskās īpašības. Izmantojot personības pieeju, morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanā ir nepieciešams:

* noteikt cietušā personīgos zaudējumus, tas ir, noteikt, ar ko tiek pamatots nodarītais morālais kaitējums;

* noteikt minēto zaudējumu individuāli psiholoģisko un sociāli psiholoģisko nozīmi, tas ir, noteikt, kāda cietušā personības daļa tika psiholoģiski traumēta. Minēto var sasniegt, nosakot cietušajam psiholoģisko diagnostiku (piemēram, aptauja, intervija, testēšana), lai noteiktu šīs personības psiholoģiskās traumas pakāpi, kas savukārt veido morālā kaitējuma pamatu. Ar šādām psiholoģiskajām testēšanas metodēm var konstatēt, vai tiešām noteiktās nelikumīgās darbības izraisīja cietušā personības negatīvās izmaiņas;

*noteikt materiālo ekvivalentu, kas nepieciešams, lai cietušais varētu atjaunot iepriekšējo stāvokli, kāds tas bija līdz psiholoģiskās traumas nodarīšanai, vai vismaz spētu ar šādu materiālu ekvivalentu mazināt ar psiholoģisko traumu izraisītās sekas.

Šādā darbību secībā var noteikt īsto morālā kaitējuma materiālo bāzi, jo tiek ignorēti apstākļi, kas pārklājas ar pamata notikumiem, bet nekādā veidā nav saistīti ar izskatāmajiem lietās apstākļiem. Piemēram, cietušajam jau pirms morālā kaitējuma nodarīšanas varēja būt raksturīgs stresa stāvoklis. Personības pieeja tiesām dod iespēju katrā konkrētā gadījumā izvērtēt nodarītā morālā kaitējuma pakāpi, ņemot vērā cietušā psiholoģiskās un individuālās īpašības.

Jāatzīmē, ka šādas pieejas izmantošana ir cieši savienojama ar ekspertīzes veikšanu (kas tiesām nav obligāta, un eksperta slēdziens ir tikai fakultatīvs kritērijs atlīdzības noteikšanai), tas ir, kad eksperts psihologs dod savu vērtējumu par cietušajam nodarīto psiholoģisko traumu un tās sekām. Neskatoties uz to, ka Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments savā spriedumā norādījis, ka, lemjot par nodarītā morālā kaitējuma atlīdzināšanu, nav nosakāma morālo ciešanu ekspertīze⁷².

Protams, likumdevējs nav paredzējis, ka, nosakot atlīdzību par nodarīto morālo kaitējumu, obligāti būtu jāveic ekspertīze, un, protams, ar ekspertīzes palīdzību nav iespējams

⁷¹ Somerville M.A., *Death Talk: The Case Against Euthanasia and Physician-assisted Suicide*, McGill-Queen's University Press, 2002, p.177.

⁷² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 26. jūnija spriedums SKA-0155/2008

viennozīmīgi noteikt ciešanu apmēru, tomēr eksperta psihologa slēdziens, iespējams, spētu tiesai sniegt savu vērtējumu par to, cik ļoti nodarītās ciešanas ietekmējušas personas dzīvi, un par traumas ietekmi uz cietušā turpmāko dzīvi utt.

Augstākās tiesa Senāts ir arī norādījis, ka, izlemjot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, jāņem vērā, ka morālā kaitējuma atlīdzība neietver tādu kritēriju kā cietušā iepriekšējā labklājības līmeņa (mantiskā stāvokļa) nodrošināšana, jo ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisku tiesību vai nemantisku labumu aizskārumu⁷³.

Izskatāmās problēmas kontekstā viens no svarīgākajiem aspektiem ir kaitējumu kompensācijas problēmas. Precīzi formulētu morālā kaitējuma kompensācijas apjoma novērtēšanas kritēriju un vispārīgas metodes trūkums rada zināmus sarežģījumus, tiesām izskatot šos prasījumus. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, realizējot konvencijas normas, piemēram, izskatot krimināltiesisku sankciju piemērošanu, vērtē civiltiesiskā kārtībā noteikto kompensāciju apmēru proporcionālītāti goda un cieņas aizskārums gadījumos. Turklāt tiek pārbaudīts, vai kompensācija nav nesamērīga un vai tiek nodrošināts līdzsvars starp vārda brīvību, goda un cieņas aizsardzību. Tieši tāpēc šajos gadījumos tiek ņemti vērā ļoti daudzi apstākļi, tai skaitā izteikumu saturs, nodarījuma smagums, vainas pakāpe, kā arī citi būtiski kritēriji. Vēl jāpiezīmē, ka kompensācijas apjoms, kas jāmaksā vainīgajai personai, drīkst atbilst tikai tādām līmenim, lai tas nebūtu par pamatu vispār atteikties no tiesībām uz vārda brīvību gan presei, gan arī jebkuram indivīdam⁷⁴.

Darba autors piekrīt viedoklim, ka ar katru noziedzīgo nodarījumu personai tiek nodarīts morālais kaitējums. Tas ir saistīts ar morālo gandarījumu, proti, kad par noziedzīgo nodarījumu persona saņem likumā paredzēto sodu. Vai personai ir tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, kompensējot morālo kaitējumu, ir vērtējams jautājums. Lai konstatētu cietušās personas tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, ir nepieciešams konstatēt cēloņsakarību starp noziedzīgajām darbībām un radušos morālo kaitējumu, proti, vai nodarīts tāds kaitējums, par kuru pienākas saņemt materiālo atlīdzību. Cietušajam ir tiesības prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par neatļautu darbību var vainot⁷⁵.

⁷³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013. gada 31. janvāra lēmums lietā SKK-47/2013

⁷⁴ Joksts O. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana. Jurista vārds 26. aprīlis 2005 /NR. 15 (370)

⁷⁵ Matule S. Morālā kaitējuma kompensācijas aprēķina vadmotīvi. Jurista Vārds" Nr.15 (662) 2011. gada 12. aprīlī

4. FIZISKAS CIEŠANAS: JĒDZIENS UN KOMPENSĀCIJAS APMĒRS

Fiziskās ciešanas var būt dažādu veidu smagi pārdzīvojumi vai sāpes, slimības simptomi, tikumiskās/morālās ciešanas (bailes, kauns, pazemojums) utt.⁷⁶

Fiziskas ciešanas izraisa miesisku sāpju nodarīšana, kas saistīta ar ķermeņa bojājumiem. Fiziskas sāpes var nodarīt ar dažādiem vardarbības veidiem, piemēram, sitot vai piekaujot. Sišana ir darbības, kas nerada cilvēka organisma audu, orgānu vai sistēmu anatomiskus bojājumus vai funkciju traucējumus, bet izsauc tikai fiziskas sāpes. Sišana ir vairākkārtīga spēcīga pieskaršanās cietuša ķermenim, ko vainīgais izdara ar kādu savu ķermeņa daļu vai priekšmetu, sagādājot cietušajam fiziskas sāpes. Piekaušana izpaužas lielākā sitienu skaitā. Fiziskas sāpes var nodarīt arī citādā veidā, piemēram, sperot, kniebjot, saspiežot utt.⁷⁷

Te gan darba autors vēlas norādīt, ka fiziskas ciešanas var nodarīt arī ar kādiem papildrīkiem – uzbraucot ar mašīnu, iespiežot starp kādiem rīkiem utt.

Fiziskais kaitējums var izpausties kā miesas bojājumi, veselības satricinājums, fiziskās ciešanas. Miesas bojājumi izpaužas cilvēka organisma, audu, orgānu un to sistēmu anatomiskos bojājumos vai fizioloģisko funkciju traucējumos. Izšķir trīs miesas bojājumu veidus pēc to smaguma: „smags”, „vidēja smaguma” un „viegls” miesas bojājums.

Smagi miesas bojājumi ir tādi miesas bojājumi, kas bijuši par iemeslu:

- 1) dzīvības apdraudējumam (dzīvībai bīstami miesas bojājumi);
- 2) redzes, dzirdes vai kāda orgāna vai tā funkciju zaudējumam;
- 3) psihiskam vai citādam veselības traucējumam, kas saistīts ar vispārējo darbību paliekošu zaudējumu ne mazāk kā vienas trešdaļas apmērā;
- 4) grūtniecības pārtraukumam;
- 5) nelabojamam sejas izķēmojumam.

Dzīvībai bīstami ir miesas bojājumi, kas nodarīšanas brīdī vai vēlākā laikā apdraud cietušā dzīvību. Dzīvībai bīstami ir:

- 1) miesas bojājumi, kas penetrē galvaskausa, krūšu un vēdera dobumā vai mugurkaula kanālā, arī bez iekšējo orgānu bojājuma;
- 2) galvaskausa velves vai pamata slēgti un vaļēji lūzumi, izņemot izolētus galvaskausa velves ārējās plātnītes lūzumus, ja nav citu dzīvībai bīstamu intrakraniālu bojājumu;

⁷⁶ Meikališa A., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000. 160.-161.lpp.

⁷⁷ Meikališa A., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000. 74.-75.lpp.

3) lielo asinsvadu — aortas, kopējās, ārējās un iekšējās miegartērijas, zematslēgkaula, paduses, augšdelma, iegurņa, ciskas, paceles artērijas vai atbilstošo vēnu bojājumi;

4) garo stobrkaulu — augšdelma, augšstilba kaula, lielā lielakaula vaļēji diafizāri lūzumi — lūzuma vieta caur brūci savienota ar ārējo vidi;

5) mugurkaulāja kakla daļas skriemeļu lūzumi (tai skaitā otrā skriemeļa zobveida izauguma lūzumi), lūzumi-mežģījumi vai mežģījumi, izņemot izolētus skriemeļu sānu un mugurējo izaugumu lūzumus;

6) viena vai vairāku krūšu vai jostas skriemeļu lūzumi vai lūzumi-mežģījumi ar muguras smadzeņu funkciju traucējumiem vai klīniski izteiktām šoka pazīmēm;

7) iegurņa kaulu lūzumi ar iekšējo orgānu bojājumiem vai klīniski izteiktu šoku, vai akūtu dzīvībai bīstamu asins zaudējumu;

8) galvas smadzeņu un to apvalku bojājumi ar simptomātiku, kas liecina par smagu smadzeņu komu (3 — 8 balles pēc Glāzgovas skalas), stumbra bojājumu vai izteiktu smadzeņu tūsku, intrakraniālu asinsizplūdumu vai posttraumatisku higromu, kas rada draudošu smadzeņu dislokāciju un kompresiju;

9) iekšējo orgānu, kā arī endokrīno dziedzeru slēgti bojājumi ar simptomātiku, kas liecina par dzīvības apdraudējumu;

10) citi bojājumi, kas izraisījuši kādu dzīvībai bīstamu stāvokli utt.

Vidēja smaguma miesas bojājumi ir tādi miesas bojājumi, kas bijuši par iemeslu:

1) ilgstošam veselības traucējumam;

2) vispārējo darbspēju paliekošam zaudējumam mazāk nekā vienas trešdaļas apmērā.

Veselības traucējums ir ilgstošs, ja tas pārsniedz 21 dienu. Šai pazīmei atbilst:

1) galvaskausa ārējās plātnītes izolēti lūzumi;

2) krūškaula, vienas ribas vai vairāku ribu lūzumi bez iekšējo orgānu bojājumiem;

3) atsevišķu stobrkaulu nepilni vai nekomplīcēti lūzumi;

4) sejas skeleta lūzumi, izņemot nekomplīcētus deguna kaula lūzumus;

5) mēles kaula ķermeņa vai radziņu lūzumi bez asfiksijas pazīmēm;

6) balsenes skrimšļu lūzumi bez dzīvībai bīstamas simptomātikas;

7) lielo locītavu — gūžas, ceļa, pleca izmežģījumi, kā arī pārējo locītavu — elkoņa, delnas, pēdas izmežģījumi, ja ir locītavas somiņas vai saišu bojājumi.

Vispārējo darbspēju paliekošs zaudējums mazāk nekā vienas trešdaļas apmērā ir darbspēju zaudējums no 10% — 30%.

Viegli miesas bojājumi ir miesas bojājumi, kas izraisījuši īslaicīgu veselības traucējumu no 7 dienām līdz 21 dienai vai vispārējo darbspēju nenozīmīgu paliekošu zaudējumu līdz 5 procentiem (ieskaitot)⁷⁸.

Darba autors vēlas norādīt uz piemēru, kad, iztiesājot lietu, tiesai radās grūtības saistībā ar noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju, jo lietā nebija vienota viedokļa par miesas bojājumu smaguma pakāpi.

Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2009. gada 28. oktobra spriedumu⁷⁹ I.C. tika atzīts par vainīgu un notiesāts pēc Krimināllikuma 126. panta pirmās daļas par to, ka 2008. gada 9. augustā ap plkst. 22.45, atrodoties uz ielas Rīgā, Kr.Barona ielas un Raiņa bulvāra krustojumā, konflikta laikā, personīgu motīvu vadīts, nolūkā nodarīt prettiesisku kaitējumu citas personas veselībai, tas ir, miesas bojājumus, tīši ar dūri vienu reizi iesita D.A. pa seju, kā rezultātā D.A. tika nodarīti sekojoši miesas bojājumi: galvas sasitums ar zemādas asins izplūdumiem, ādas nobrāzumiem, galvas smadzeņu satricinājums, kreisā augšžokļa dobuma sieniņas lūzums.

Pirmstiesas izmeklēšanas laikā cietušajam tika veikta tiesu medicīniskā ekspertīze, no kuras atzinuma izriet, ka D.A. tika nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi, kas varēja rasties 2008.gada 9.augustā trula-cieta priekšmeta iedarbības rezultātā lēmumā, cietušā un medicīnas dokumentos norādītajos apstākļos.

Par pirmās instances tiesas spriedumu apsūdzētā aizstāvis iesniedzis apelācijas sūdzību, kurā lūdzis tiesu I.C. darbības pārkvalificēt no Krimināllikuma 125. panta pirmās daļas uz Krimināllikuma 130. panta otro daļu, jo lietā nav pierādīti vidēja smaguma miesas bojājumi.

Apelācijas instancē minētajā krimināllietā tika veiktas divas tiesu medicīniskās ekspertīzes, saskaņā ar kuru slēdzieniem cietušajam tika konstatēti viegli miesas bojājumi.

Apelācijas instances tiesas sēdē tika nopratināta eksperte I.B., kura norādīja, ka cietušā rentgenogrammā lūzumu nav un miesas bojājumi pēc sava rakstura pieskaitāmi pie viegliem miesas bojājumiem.

Eksperts A.Ķ. apelācijas tiesas sēdē norādīja, ka I.B. uzņēmumā lūzumu nesaskatīja, kā arī neredzēja traumatiskās izmaiņas seju kaulos, līdz ar ko nodarītie miesas bojājumi ir vieglie.

⁷⁸ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 331/332 (1392/1393), 04.11.1998., Ziņotājs, Nr. 23, 03.12.1998., spēkā ar 05.11.1998., ar grozījumiem, kas pieņemti 15.05.2013. 3. pielikums

⁷⁹ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2009. gada 28. oktobra spriedums krimināllietā Nr. 11087142208

Arī eksperts A.N. apelācijas instances tiesas sēdē paskaidroja, ka kopā ar trīs kolēģiem radiologiem apskatīja rentgenogrammu un pārliecinājās, ka uzņēmumā lūzumu nav.

Savukārt eksperts J.S. apelācijas instances tiesas sēdē liecināja, ka joprojām uztur pirmstiesas izmeklēšanas laikā veiktās ekspertīzes atzinumu. Norādīja, ka rentgenogrammā redzēja infrakciju, kas arī ir lūzums. Ieplīsumi un lūzumi tiek vērtēti kā vidēji smagi miesas bojājumi.

Apelācijas instances tiesa atzina, ka lietā nav objektīvu pierādījumu tam, ka apsūdzētā darbības rezultātā cietušajam tika nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi. Visas šaubas, ko nav iespējams novērst, ir vērtējamas par labu apsūdzētajam, līdz ar ko apelācijas instances tiesa Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2009. gada 28. oktobra spriedumu atcēla par I.C. notiesāšanu pēc Krimināllikuma 126. panta pirmās daļas, atzīstot, ka I.C. ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 130. panta otrajā daļā⁸⁰.

Fizisko un morālo ciešanu atlīdzības principi ne vienmēr būs vienādi. Tā kā fiziskās ciešanas parasti izraisa fiziskais kaitējums, kas tiek nodarīts materiālajā sfērā, šādas ciešanas, protams, ir objektīvi vieglāk novērtēt. Tāpēc šādu ciešanu apmierināšanu var pielīdzināt atlīdzībai par kaitējumu.

Savukārt, lai adekvāti novērtētu morālās ciešanas, balstoties uz taisnīguma un saprātīguma principu, rūpīgi un vispusīgi ir jāvērtē nodarītais kaitējums un tā smagums, jo katra reize ir jāvērtē individuāli.

Darba autors secina, ka praksē tiesas visbiežāk norāda kompensāciju – mantiska un morāla kaitējumu, reti tiek norādīts par fiziskām ciešanām. Darba autors norāda, lai gan ir definēts ciešanu jēdziens un kas ir fiziskas ciešanas, ir grūti nodalīt, cik daudz ir fiziskas ciešanas un sākas morāls kaitējums. Vai fiziskas ciešanas rada morālu kaitējumu? Vai vienai personai pienākas visas trīs kompensācijas, vai, ja persona saņem morālo kompensāciju, var uzskatīt, ka ir saņemta kompensācija par fiziskām ciešanām. Darba autors uzskata, ka gadījumos, kad personai ir bijušas fiziskas ciešanas nebūtu nepieciešams izskatīt morālā kaitējuma kompensācija, jo darba autors, uzskata, ka morāls kaitējums būtu vērtējams tikai gadījumos, kad personai tiek nodarīts naudas izteiksmē nenosakāms pāridarījums, bet fiziskas ciešanas ir izmērāmas ārstu apmeklējumu, medikamentu cenas izteiksmē.

⁸⁰ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 2012.gada 16.aprīļa spriedums krimināllietā Nr. 11087142208

KOPSAVILKUMS

1. Kaitējuma jēdzienam katrā juridiskajā nozarē ir savs apzīmējums. Kriminālprocesā kaitējuma jēdzienu bieži aizstāj ar jēdzienu „zaudējumi” praksē.

2. Kompensācija ir naudas daudzums, kas tiek pieprasīts un ar tiesas lēmumu piespriests apsūdzētajam, par kāda nodarījuma radīšanu.

3. Viena no galvenajam problemātiskām mantiskā zaudējuma kompensācijā ir kompensācijas saņemšana par izdevumiem par ārstēšanos pēc tiesas sprieduma stāšanās spēkā. Risinājums – tiesas spriedumā norādot maksājamās kompensācijas apjomu, norādīt, ka jāsedz būs arī piestādīties izdevumi, kas radīsies saistībā ar ārstēšanos pēc tiesas sprieduma spēkā stāšanās. Vai arī šos izdevumus sedz valsts, kas pēc tam, pamatojoties uz tiesas spriedumu, tos piedzen no vainīgās personas.

4. Nevienā valstī nav izveidota vienota metodika, kas palīdzētu precīzi aprēķināt atlīdzības apmēru, jo nepastāv reālās iespējas izteikt naudā bēdas, asaras, sāpes utt. Katrai metodikai ir savi trūkumi, tomēr minētā jautājuma pētīšana, dažādu kritēriju un pamatu izstrāde un pilnveidošana dos iespēju nākotnē attīstīt morālā kaitējuma atlīdzības institūtu.

5. Apvienojot dažādus morālā kaitējuma atlīdzības aprēķināšanas pamatus, būtu jāizdala obligāti izvērtējamie kritēriji, kuri tiesai jākonstatē ik reizi, izvērtējot lietas apstākļus. Proti, nodarītā kaitējuma smagums, pārkāpēja un cietušā personības, cietušā vērtības sistēma, vainas forma un pakāpe, kaitējuma psiholoģiskā nozīme, kas būtu noticis ar cietušo, ja kaitējums netiktu nodarīts, kāda būs cietušā turpmākā dzīve pēc nodarījuma.

6. Lietās, kur pastāv strīds par morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, būtu pieaicināms eksperts psihologs. Līdzīgi kā tiesa pieaicina tiesu medicīnas ekspertu, lai noskaidrotu nodarītos fiziskos bojājumus, tiktu pieaicināts eksperts psihologs, kas sniegtu informāciju, piemēram, par cietušā psiholoģiskās traumas pakāpi un traumas ietekmi uz turpmāko dzīvi

7. Dažādu kritēriju vai vadlīniju ieviešana būtu savienojama arī ar tiesu prakses izstrādi lietās par morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanu. Par lietderīgu uzskatāma pieredze veikt dažādu lēmumu par morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanu sistematizāciju, tos publicējot un veicot minēto lēmumu analīzi kopā ar valsts ekonomiskās situācijas izmaiņām.

8. Morālā kaitējuma apmēra noteikšana ir katra cietušā iekšējās kultūrās un radīto zaudējumu kopsomma. Jo šajā gadījumā ir jāņem vērā arī lietas nemateriālā vērtība.

9. Tiesu praksē reti tiek atsevišķi izdalīta kompensācija par fiziskām ciešanām.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Aristotelis, Nikomaha ētika, Rīga, Zvaigzne, 1985
2. Atbalsts viktimizācijas prevencijai Latvijā. Pieejams http://www.providus.lv/upload_file/Projekti/Kriminalitesibas/Victim%20support/LV_105_petijums.pdf
3. Augstākā tiesa veikusi pētījumu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā. Pieejams <http://www.juridicum.lv/jaunumi/augstaka-tiesa-veikusi-petijumu-prakse-par-morala-kaitejuma-kompensaciju-kriminalprocesa>
4. Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997
5. Bitāns A. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā, Jurista Vārds, 18.09.2001, Nr.27
6. Bitāns, A. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. Dienas Bizness/Saldo, 2006, aprīlis, Nr.7(34)
7. Grūbe A., Par morālo kaitējumu un tā atlīdzību kriminālprocesā, Latvijas Vēstnesis, Nr. 390/391, 25.11.1999.
8. Joksts O., Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana., Jurista vārds, 2005. gada 26. aprīlis.
9. Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Grām.: Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: Viedokļi, problēmas un risinājumi 1998–2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009
10. Krimināllikums. Par krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. Rīga: Firma „AFS”, 2008
11. Kritēriji morālā kaitējuma atlīdzības apmēra noteikšanai. Jurista Vārds, 30.06.2008, Nr.26 (579)
12. Latviešu konversācijas vārdnīca, 14. sēj., Rīga, 1936.,
13. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986
14. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības, Rīga: Mans Īpašums, 2000
15. Latvijas Republikas Satversmes Komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības: Autoru kolektīvs. Latvijas Vēstnesis. Rīga., 2011

16. Liede, A. Latvijas PSR Kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1980
17. Liholaja V. Soda noteikšanas principi: likums un prakse. Jurista Vārds, Nr. 49, 2006.gada 12. decembris.
18. Liholaja V., Hamkova D. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista Vārds. 10. janvāris 2012 /NR. 2 (701)
19. Liholaja, V. Spānijas kriminālkodekss. Kriminālatbildība Spānijā un Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.
20. Matule S. Morālā kaitējuma kompensācijas aprēķina vadmotīvi. Jurista Vārds" Nr.15 (662) 2011. gada 12. aprīlī
21. Meikališa A., Strada K., Kriminālprocesuālo terminu vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000.
22. Meikališa, A. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa 1.grāmata. Rīga: Raka, 2000
23. Par kara veterāna apzagšanu aiztur četrreiz tiesātu vīrieti. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/par-kara-veterana-apzagsanu-aiztur-cetrreiz-tiesatu-virieti.d?id=34000923>
24. Par likuma un morāles attiecībām. Pieejams http://www.philos.lv/Lik_mor.html
25. Par rīcībām kompensācijas piedziņai. Pieejams <http://www.lvportals.lv/e-konsultacijas.php?id=3213>
26. Prozumenta A. Noziedzīga nodarījuma raksturs un radītais kaitējums. Jurista vārds. Nr. 18 (561), 2009. gada 5. maijs.
27. Rokasgrāmata prokuroriem kriminālprocesā: Autoru kolektīvs G.Kūtra zinātniskajā redakcijā. Tiesu namu aģentūra. Rīga, 2010
28. Tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu par tiesību aizskārumu. Pieejams http://www.lvportals.lv/print_ekons.php?id=2583
29. Torgāns K. Saistību tiesības. 2014
30. Henry Campbell Black M. A. Blacks's Law Dictionary. St. Paul Minn. West Publishing Co., 1990
31. Horton Rogers W.V. Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective (Tort and Insurance Law), Springer, 1st ed., 2001
32. Ogus A.I. Damages for Lost Amenities: for a Foot, a Feeling or a Function?, The Modern law review, 1972

33. Somerville M.A., Death Talk: The Case Against Euthanasia and Physician-assisted Suicide, McGill-Queen's University Press, 2002
34. Комаров А. С. Ответственность в коммерческом обороте. Москва: ЮЛ, 1991
35. Лжеполицейский украл у ветерана ордена. Pilns teksts pieejams: <http://www.kriminal.lv/news/lzhe-policeiskii-ukral-u-veterana-ordena>

Normatīvie akti

36. European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes., Strasbourg, 24.XI.1983
37. Par kompensāciju noziegumos cietušajiem: Eiropas Padomes 2004.gada 29.aprīļa Direktīva 2004/80/EK.
38. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 43, 01.07.1993, spēkā ar 07.11.1992., ar grozījumiem, kas pieņemti 04.10.2013.
39. Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 164 (2551), 14.11.2001., Ziņotājs, Nr. 23, 13.12.2001., spēkā ar 01.02.2004., ar grozījumiem, kas pieņemti 26.09.2013.
40. Civillikums. Saistību tiesības. LR likums. Valdības Vēstnesis, Nr.46, 26.02.1937., spēkā ar 01.03.1993., ar grozījumiem, kas pieņemti 26.09.2013
41. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 199/200 (1260/1261), 08.07.1998., Ziņotājs, Nr. 15, 04.08.1998., spēkā ar 01.04.1999., ar grozījumiem, kas pieņemti 08.04.2014
42. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 74 (3232), 11.05.2005., Ziņotājs, Nr. 11, 09.06.2005., spēkā ar 01.10.2005., ar grozījumiem, kas pieņemti 28.12.2013.
43. Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 176/178 (1237/1239), 16.06.1998., Ziņotājs, Nr. 14, 16.07.1998. spēkā ar 01.09.1998., ar grozījumiem, kas pieņemti 25.09.2013.
44. Par krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību. LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 331/332 (1392/1393), 04.11.1998., Ziņotājs, Nr. 23, 03.12.1998., spēkā ar 05.11.1998., ar grozījumiem, kas pieņemti 15.05.2013
45. Par valsts kompensāciju cietušajiem: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 87 (3455), 06.06.2006., Ziņotājs, Nr. 13, 13.07.2006., spēkā ar 20.06.2006., ar grozījumiem, kas pieņemti 30.11.2012.

46. Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 65 (3013), 27.04.2004., Ziņotājs, Nr. 10, 29.04.2004., spēkā ar 01.05.2004., ar grozījumiem, kas pieņemti 04.10.2013.

47. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 96 (3254), 17.06.2005., Ziņotājs, Nr. 13, 14.07.2005., spēkā ar 01.07.2005., ar grozījumiem, kas pieņemti 26.09.2013.

48. Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem materiālajiem zaudējumiem. Ministru kabineta 2004. gada 14. decembra noteikumi Nr.1008. Latvijas Vēstnesis, Nr. 201 (3149), 17.12.2004., spēkā ar 18.12.2004., ar grozījumiem, kas pieņemti 28.03.2008.

49. Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem. Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumi Nr.331. Latvijas Vēstnesis, Nr. 80 (3238), 20.05.2005., spēkā ar 21.05.2005., ar grozījumiem, kas pieņemti 27.09.2013.

Tiesu prakse

50. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2007.gada 20.aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-269/2007

51. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010. gada 5.novembra spriedums Lietā Nr. SKC – 508/2010

52. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 15.marta spriedums Lietā Nr. SKC – 79/2012

53. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010. gada 4.februāra lēmums lietā SKK – 8/2010 (Krimināllieta Nr.11390077408)

54. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 17.maija lēmums lietā SKK-0296-06 (Krimināllieta Nr.11220058705)

55. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 26. jūnija spriedums SKA-0155/2008

56. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013. gada 31.janvāra lēmums lietā SKK –47/2013

57. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 29. maija lēmums Lietā SKK –274/2012 (Krimināllieta Nr. 11089190711)

58. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 18. septembra lēmums Lietā SKK –406/2012 (Krimināllieta Nr. 11130120608)

59. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 20. oktobra lēmums lietā SKK – 620/2006, Krimināllieta Nr. 02020001401
60. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 29. oktobra lēmums Lietā SKK – 586/2008 (Krimināllieta 11220179106)
61. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009. gada 3. jūnija lēmums Lietā SKK – 308/2009 (Krimināllieta Nr. 11260085908)
62. Liepājas tiesas 2013. gada 12. novembra spriedums krimināllietā Nr. 1126044813
63. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 2012. gada 16. aprīļa spriedums krimināllietā Nr. 11087142208
64. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2009. gada 28. oktobra spriedums krimināllietā Nr. 11087142208
65. Tiesu prakse par morālo kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā. Latvijas Republikas Augstākā Tiesa. 2010/2011

Bakalaura darbs „Kaitējuma kompensācijas apmērs kriminālprocesā” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Edgars Vīksne

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītājs: Mag. iur. Gunārs Kūtris () __. __. 2014.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā __. __. 2014.
Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe _____ (personiskais paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē
__ . __ . 2014. prot. Nr. __.
Komisijas sekretāre: _____ (personiskais paraksts)